

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

Vývoj a stav zadlužení České republiky

Tomáš Coňk

© 2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tomáš Coňk

Ekonomika a management

Název práce

Vývoj a stav zadlužení České republiky

Název anglicky

Development and State of Debt of the Czech Republic

Cíle práce

Cílem práce je zhodnotit zadlužení České republiky. V návaznosti na bilanci státního rozpočtu ČR bude hodnocen vývoj zadlužení České republiky. V rámci práce bude rozebrána struktura dluhu a způsoby krytí deficitu státního rozpočtu.

Metodika

Teoretická východiska řešené problematiky budou zpracována na základě literární rešerše. Bude využita metoda studia odborné literatury. Informace budou získávány nejen z českých materiálů, ale i zahraničních. Aktuální informace budou čerpány z odborných časopisů. Významným zdrojem informací jsou Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR a Eurostat. Bude využita metoda deskripce. Na základě práce se soubory dat budou konstruovány vlastní indexy a tempa růstu pro hodnocení vývoje ukazatelů v čase a podílové ukazatele. Bude využita metoda komparace pro vzájemné porovnání a vyhodnocovány rozdíly. Na základě metody syntézy bude formulován závěr plynoucí z daného zkoumání.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

Česká republika, deficit, dluhopisy, fiskální nerovnováha, krytí deficitního rozpočtu, bilance státního rozpočtu, státní dluh, státní rozpočet, ukazatele zadlužení, zadlužení

Doporučené zdroje informací

ČERVENKA, M. Soustava veřejných rozpočtů: 1. vyd. Praha : Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-11-0.

DVOŘÁK, P. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

HAMERNÍKOVÁ, B. Veřejné finance: vybrané problémy. Praha : Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-577-2.

KUBÁTOVÁ, K. Daňová teorie a politika. Praha : Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-841-3.

PEKOVÁ, J. Veřejné finance: teorie a praxe v ČR. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.

POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P. Ekonomika veřejných rozpočtů. Průhonice : Professional Publishing, 2019. ISBN 978-80-88260-32-5.

SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. Ekonomie: 19. vydání. Praha : NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Dana Stará, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 12. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 8. 2. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 24. 02. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vývoj a stav zadlužení České republiky" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. 3. 2022

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Daně Staré, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, její věcné připomínky a rady.

Vývoj a stav zadlužení České republiky

Abstrakt

Zadlužení České republiky znamená pro zemi velkou ekonomickou zátěž. Dotýká se prakticky všech občanů ať už přímo či nepřímo. Dopady zadlužení nemusí pociťovat jen současná generace, ale dotýká se hlavně generací budoucích. Mnoho lidí se nad zadlužeností nepozastavuje a vnímají ji jako běžný stav s argumentací, že přece i ostatní státy EU a USA jsou zadluženy. Deficitní financování státního rozpočtu je téměř považováno za standard a málokdy je vystřídán přebytkovým rozpočtem. Schodkové státní rozpočty navyšují nejenom státní dluh, ale podílí se významně na růstu veřejného dluhu. Růst zadlužení ČR souvisí s rozpočtovou politikou vlády. Česká republika se řadí k nejméně zadluženým zemím Evropské unie. Na konci roku 2020 byl poměr vládního dluhu k hrubému domácímu produktu (HDP) v ČR čtvrtý nejvyšší z členských států EU, na konci 3. čtvrtletí 2021 se tento poměr posunul na 6. místo. Narůst zadlužení ČR v roce 2020 a 2021 výrazně stoupl a za rostoucím zadlužením stojí především dopad pandemie Covid-19, jež měla celosvětový rozsah. Prudký nárůst zadlužení patří mezi vážné makroekonomické problémy. Zdá se, že vzniklá válečná situace na Ukrajině v roce 2022 bude mít velký ekonomický a politický dopad nejen na státy EU, se kterými Česká republika obchoduje, ale pochopitelně ovlivní i Českou republiku. V souvislosti s válečným konfliktem se dá předpokládat další zvyšování státních výdajů, které budou ovlivňovat vývoj zadluženosti České republiky a nebudou dávat v nejbližší době moc možností ke snižování zadluženosti České republiky.

Klíčová slova: Česká republika, deficit, dluhopisy, fiskální nerovnováha, krytí deficitního rozpočtu, bilance státního rozpočtu, státní dluh, státní rozpočet, ukazatele zadlužení, zadlužení

Development and State of Debt of the Czech Republic

Abstract

The debt of the Czech Republic means a great economic burden for the country. It affects practically all citizens, either directly or indirectly. The effects of debt may not only be felt by the current generation, but mainly by future generations. Many people do not think about indebtedness and perceive it as a normal situation, arguing that other EU states and USA are also indebted. Deficit financing of the state budget is almost considered the standard and is seldom replaced by a surplus budget. Deficit state budgets not only increase the state debt, but also participate significantly to the growth of public debt. The growth of the Czech Republic's debt is related to the governments' budget policy. The Czech Republic belongs to the least indebted countries in the European Union. At the end of 2020, the ratio of government debt to gross domestic product (GDP) in the Czech Republic was the fourth lowest among the EU member states; at the end of Q3 2021 this ratio moved to 6th place. The growth of the Czech Republic's indebtedness increased significantly in 2020 and 2021, and the growing indebtedness is mainly due to the impact of the Covid-19 pandemic, which had a global scope. The sharp rise in debt is a serious macroeconomic problem. It seems that the war situation in Ukraine in 2022 will have a major economic and political impact not only on the Czech Republic's trades, but will of course also affect the Czech Republic. In the context of the war conflict, further increases in state expenditures can be expected, which will influence the development of the Czech Republic's indebtedness and will not provide much scope for reducing the Czech Republic's indebtedness in the near future.

Key words: Czech Republic, deficit, deficit bonds, fiscal imbalance, deficit budget coverage, state budget balance, state debt, state budget, debt indicators, debt

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika.....	13
2.1 Cíl práce.....	13
2.2 Metodika.....	13
3 Teoretická východiska	14
3.1 Veřejné finance a rozpočtová soustava	14
3.1.1 Charakteristika veřejných financí	14
3.1.2 Veřejné rozpočty	15
3.2 Státní rozpočet	16
3.2.1 Charakteristika a funkce státního rozpočtu	17
3.2.2 Rozpočtový proces	20
3.2.3 Charakteristika příjmů a výdajů státního rozpočtu	20
3.2.4 Zákl. právní pramen týkající se třídění příjmů a výdajů st. rozpočtu	23
3.3 Deficit státního rozpočtu a zadlužení	24
3.3.1 Veřejný a státní dluh, dluhová brzda.....	24
3.3.2 Státní rozpočet a hrubý domácí produkt (HDP)	26
3.3.3 Maastrichtská kritéria a veřejné finance.....	27
3.3.4 Členění deficitu státního rozpočtu, jeho příčiny a způsoby krytí	29
3.3.5 Názory odborníků na rozpočtové deficity a dluhy.....	32
3.3.6 Zadlužení státu	33
3.4 Významné události prohlubující zadlužení ČR	35
3.4.1 Finanční krize s počátkem roku 2008	35
3.4.2 Pokles výkonu ekonomiky v souvislosti s pandemií COVID-19	36
4 Vlastní práce	38
4.1 Saldo státního rozpočtu v letech 2007-2021.....	38
4.1.1 Plánované a skutečné saldo státního rozpočtu.....	38
4.1.2 Výdaje, příjmy a saldo státního rozpočtu ČR.....	40
4.2 Státní dluh v letech 2007-2021	41
4.2.1 Vývoj státního dluhu	41
4.2.2 Členění státního dluhu na domácí a zahraniční	43
4.2.3 Vývoj a struktura domácího dluhu v letech 2007-2021	46
4.2.4 Vývoj a struktura státního zahraničního dluhu v letech 2007-2021	48
4.3 Vývoj a struktura veřejného dluhu v letech 2007-2021	50
4.3.1 Státní a veřejný dluh.....	50
4.3.2 Podíl veřejného dluhu na HDP v ČR	51
4.3.3 Ukazatel veřejného dluhu k HDP u států EU	52

4.4	Významné události s dopadem na zadlužení	54
4.4.1	Vývoj státního dluhu v letech 2008 a 2009	55
4.4.2	Vývoj státního dluhu v letech 2019 a 2020	56
5	Výsledky a diskuse	59
6	Závěr	62
7	Seznam použitých zdrojů	64
8	Přílohy	70

Seznam obrázků

Obrázek 1 přímo řízené organizace Ministerstvem financí ČR	18
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1 Skutečná salda, příjmy a výdaje státních rozpočtů ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a meziroční změna příjmů a výdajů v letech 2007-2021 (v %)	40
Tabulka 2 Skutečný státní, domácí a zahraniční dluh v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a meziroční změna domácího a zahraničního dluhu v letech 2007-2021 (v %)	44
Tabulka 3 Struktura domácího dluhu ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a jeho meziroční změny (v %)	46
Tabulka 4 Struktura zahraničního dluhu v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a jeho meziroční změny (v %)	48
Tabulka 5 Poměr veřejného dluhu k HDP u členských států EU k 31. 12. 2020 a ke konci 3. čtvrtletí 2021 (v %)	53
Tabulka 6 Kumulovaná salda st. rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2008 (v mld. Kč)	55
Tabulka 7 Kumulovaná salda st. rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2009 (v mld. Kč)	56
Tabulka 8 Kumulovaná salda st. rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2019 (v mld. Kč)	57
Tabulka 9 Kumulovaná salda st. rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2020 (v mld. Kč)	57

Seznam grafů

Graf 1 Plánovaná a skutečná salda st. rozpočtu v ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč)	39
Graf 2 Státní dluh v letech 2007 až 2021 (v mld. Kč)	42
Graf 3 Meziroční změna státního dluhu ČR v letech 2007 až 2021 (v %)	43
Graf 4 Podíl domácího a zahraničního dluhu na st. dluhu ČR v letech 2007-2021 (v %)	45
Graf 5 Struktura domácího dluhu ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč)	47
Graf 6 Struktura zahraničního dluhu v letech 2007-2021 (v mld. Kč)	49
Graf 7 Podíl státního dluhu na veřejném dluhu v letech 2007-2021 (v %)	50
Graf 8 Státní a veřejný dluh v letech 2007-2021 (v mld. Kč)	51
Graf 9 Podíl veřejného dluhu na HDP v letech 2007-2021 (v %)	52

Seznam příloh

Příloha 1 Poměr veřejného dluhu k HDP u čl. států EU v letech 2009-2020 (v %)	70
---	----

1 Úvod

Příjmy a výdaje jsou součástí státního rozpočtu. Mezi nejdůležitější příjmy patří daně a pojistné na sociální zabezpečení. Mezi hlavní výdaje státního rozpočtu se řadí vládní výdaje na nákup statků a služeb a transferové platby. Když příjmy převyšují výdaje, jedná se o přebytkový rozpočet. Když jsou příjmy stejně vysoké jako výdaje, dochází k vyrovnanému státnímu rozpočtu, a když výdaje jsou vyšší než příjmy, dochází k deficitu státního rozpočtu.

Deficitní státní rozpočet musí být kryt určitými zdroji, např. státními pokladničními poukázkami či emisí dluhopisů, ať už domácími nebo zahraničními, nebo různými typy výpůjček.

Aby se zadlužování nevymklo kontrole, existují specifická kritéria, která EU doporučuje členským zemím dodržovat. Důležitým kritériem je podíl veřejného dluhu na HDP, které je i součástí tzv. maastrichtských kritérií. Česká republika není na tom v rámci tohoto ukazatele zadlužení tak špatně v porovnání s jinými členskými státy EU, avšak rychlost zadlužování je relativně vysoká a mnozí odborníci nejsou také spokojeni se strukturou dluhu.

Téma zadlužení je poslední dobou velmi diskutovaným a citlivým tématem nejen pro odbornou, ale i pro laickou veřejnost. Obzvláště v období, kdy se ekonomice příliš nedaří. Při snaze o podporu ekonomiky v nelehké situaci jako vedlejší produkt narůstá cenová hladina neboli inflace. Lze pozorovat v situaci spojenou s pandemií COVID-19, kdy došlo v roce 2020 a 2021 k výraznému navýšení schodku státního rozpočtu ČR.

Zadlužování je nejen otázkou ekonomickou, ale i politickou. Ekonomové většinou vědí, která řešení jsou správná a nutná. Problémem se často stává otázka politická, kdy častokrát můžeme vidět politiky, kteří zrovna vládou, zneužívající svou moc ve svůj prospěch. Tyto častokrát populistické sliby a kroky se nejvíce vyskytují v období těsně před volbami.

V rámci státního dluhu je důležité také neopomenout úroky z dluhu, které často představují významnou finanční zátěž pro stát. Vysoký státní dluh může také bránit státu v jeho růstu, rozvoji, investicím.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem práce je zhodnotit zadlužení České republiky. V návaznosti na bilanci státního rozpočtu ČR je hodnocen vývoj zadlužení České republiky. V rámci práce je rozebrána struktura dluhu a způsoby krytí deficitu státního rozpočtu.

2.2 Metodika

Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a to na teoretická východiska a vlastní práci. V části teoretická východiska je práce zaměřena na postavení státního rozpočtu v rozpočtové soustavě České republiky, na salda státního rozpočtu, na veřejný a státní dluh. Tato část práce se dále věnuje zadlužení ČR a ekonomickému postavení České republiky v rámci států EU. Dále je práce zaměřena na události, které měly významný vliv na zadlužení ČR. K získání informací je využita metoda studia odborné literatury. Vzhledem k zaměření práce je čerpáno převážně z tuzemských knižních publikací. V části teoretická východiska byla použita metoda deskripce.

V části vlastní práce je posuzováno období od roku 2007 do roku 2021. Podrobněji jsou popsány roky 2008, 2009, 2019 a 2020. Ve vlastní práci jsou rozebrány salda státního rozpočtu, jeho příjmy a výdaje od roku 2007 do roku 2021 a jsou porovnány se saldy plánovanými. Ve stejné časovém rozmezí je podrobně rozebrán státní dluh, vývoj zahraničního a domácího dluhu a veřejný dluh. Dále jsou rozebrány a popsány významné události, které měly vliv na výraznější zadlužení. Jedná se o finanční krizi v letech 2008 až 2009 a události spojení s pandemií Covid-19 v letech 2019 až 2020. Údaje byly čerpány převážně z Ministerstva financí ČR, Českého statistického úřadu a Eurostatu. Zpracování dat, tvorba tabulek a grafů jsou realizovány v programu Microsoft Office Excel. Na základě práce se soubory dat jsou konstruovány vlastní indexy pro hodnocení vývoje ukazatelů v čase a podílové ukazatele. V části vlastní práce jsou použity metody deskripce, analýza a komparace.

Při psaní a tvorbě části bakalářské práce výsledky a diskuse se vycházelo z poznatků uvedených v kapitolách teoretická východiska a vlastní práce. Použitou metodou při sestavování této části byla syntéza.

3 Teoretická východiska

Soustava veřejných rozpočtů ovlivňuje finanční chod státu. Už jenom tím, že rozpočtovou soustavou prochází významná část hrubého domácího produktu, který je označován jako hrubý domácí produkt (HDP). Sestavení veřejných rozpočtů, tedy jejich příjmů a výdajů, a zejména jejich výsledku, který může být přebytkový nebo deficitní, ovlivňují životní úroveň obyvatelstva. Největší vliv z veřejných rozpočtů na životní úroveň obyvatelstva má státní rozpočet. Problém nastává, pokud dochází k opakovaným deficitům státního rozpočtu a tím ke zvyšování zadluženosti státu. Problém této situace neřeší jen současná vláda, ale přenáší se i na další generace.

3.1 Veřejné finance a rozpočtová soustava

Příjmy a výdaje státu, jeho územních celků, měst a obcí, případně dalších veřejných institucí jsou dle Urbana (2015, s. 366) označovány jako veřejné finance. Jsou obsahem veřejných rozpočtů, tedy soustavy peněžních fondů, ve kterých se hospodáří s povinnými finančními odvody, jak od firem, tak od domácností. Podstatná část příjmů a výdajů prochází největším veřejným rozpočtem, a to konkrétně státním rozpočtem.

3.1.1 Charakteristika veřejných financí

S definicí veřejných financí přichází i Hamerníková (2017, s. 15), podle které se jedná o finanční vztahy mezi státem a všemi ekonomickými subjekty v národním hospodářství. Důvodem těchto finančních vztahů je snaha získat finanční prostředky k poskytování veřejných statků a služeb, např. v oblasti sociální péče, školství, zdravotnictví, dopravy, k zabezpečení obrany státu a poskytování dotací.

Existence veřejných financí je podle Černohorského (2020, s. 422) založena právě na přerozdělování fondů, které se vytvoří v rámci soukromých peněžních fondů, tj. v rámci podniků, bank, pojišťoven a dalších institucí a též i zaměstnanců, jejichž mzdy se také přerozdělují.

Urban (2015, s. 367) píše, že nakládání s veřejnými financemi upravují zákonné normy, které jsou označeny jako rozpočtová pravidla. Upravují např. přesuny mezi jednotlivými

částmi - kapitolami rozpočtu, sankce za nedodržení rozpočtové kázně. Též upravují rozpočtové určení daní, které stanoví, které daně a v jaké části plynou do jednotlivých veřejných rozpočtů.

U veřejných financí se podle Hamerníkové (2015, s. 15-16) jedná o specifické finanční vztahy, které se liší od vztahů např. obchodních, bankovních, kde platí princip ekvivalence, tj. něco za něco. U veřejných financí existují tři základní principy:

- nenávratnost;
- neekvivalence;
- nedobrovolnost.

Podle Červenky (2009, s. 21) princip nenávratnosti znamená, že plátcem odvedené finanční prostředky do veřejného rozpočtu nejsou vráceny. Princip nedobrovolnosti znamená pro plátce povinnost ze zákona odvádět daně a další platby do státního rozpočtu. Princip neekvivalence znamená, že plátce nemůže očekávat přijaté plnění ze státního rozpočtu v té hodnotě, kterou do státního rozpočtu odvedl.

3.1.2 Veřejné rozpočty

Rozpočtová soustava dle Pekové (2011, s. 96) zahrnuje veřejné rozpočty a mimorozpočtové fondy. Veřejné rozpočty člení na centralizované, tj. státní rozpočet, a decentralizované, tj. územní rozpočty krajů, měst a obcí. Mimorozpočtové fondy též člení na centralizované (např. fondy zdravotního pojištění) a decentralizované.

Jurečka a kol. (2017, s. 209) do mimorozpočtových fondů např. zahrnují veřejné fondy (např. Státní fond životního prostředí), rozpočty příspěvkových organizací a organizačních složek (např. místních knihoven).

Každý veřejný rozpočet se podle Černohorského (2020, s. 424) skládá z běžného rozpočtu a kapitálového rozpočtu. Běžný rozpočet zahrnuje každý rok se opakující příjmy a výdaje. Tvoří rozhodující část rozpočtu. Kapitálová část tvoří mimořádné příjmy a mimořádné výdaje. Mezi mimořádné příjmy lze řadit např. prodej majetku a mezi mimořádné výdaje zpravidla patří investice.

Výsledek veřejného rozpočtu člení Ondřej a kol. (2013, s. 264) na:

- vyrovnaný rozpočet, pokud veřejné příjmy se rovnají veřejným výdajům;
- přebytkový rozpočet, pokud veřejné příjmy jsou vyšší než veřejné výdaje;
- deficitní rozpočet, pokud veřejné příjmy jsou menší než veřejné výdaje.

Podle Červenky (2009, s. 20) rozpočtová soustava, také někdy označována jako soustava veřejných rozpočtů, souvisí s následujícími netržními funkcemi státu:

- legislativní (státní rozpočet je schvalován formou zákona a územní rozpočty jsou schvalovány pomocí usnesení zastupitelstva);
- alokační (finanční prostředky jsou přidělovány a umíst'ovány konkrétním odvětvím a regionům);
- redistribuční (nástroj přerozdělování financí veřejných rozpočtů slouží k přerozdělení příjmu od plátců daní podle zásad mezi příjemce veřejných prostředků);
- stabilizační (redukuje možné výkyvy cyklického vývoje ekonomiky, snaha o povzbuzení ekonomického vývoje; tato funkce není pouze centrální, jak tomu bývalo v minulosti, ale podílejí se na ní i regiony - cílem je snaha o lokální hospodářský rozvoj, díky tomu se může dané území zaměřit na konkrétní problémy);
- regulační (ekonomické subjekty jsou regulovány buď podporou jejich činnosti, což znamená finanční pomoc z veřejných prostředků, anebo utlumení jejich činnosti např. zvýšením odvedených daní).

Podle Černohorského (2020, s. 423) se dá pohlížet na každý veřejný rozpočet jako na nástroj prosazování politiky dané vládní úrovni. Slouží především k zabezpečování veřejných statků na dané úrovni. Dále je jeho úkolem vytvořit podmínky pro fungování soukromých financí (např. zajistit infrastrukturu) a přispívat ke stabilizaci ekonomiky (např. ve fázích recese zadávat veřejné zakázky a tím podporovat růst).

3.2 Státní rozpočet

Jurečka a kol. (2017, s. 209) označují státní rozpočet za jádro soustavy veřejných rozpočtů a uvádí, že zejména jeho prostřednictvím vláda uskutečňuje svou fiskální politiku. Fiskální

politiku definuje jako využívání takových nástrojů, jako jsou výdaje ze státního rozpočtu, daně, cla, pravidla amortizace apod. k ovlivňování ekonomických procesů. Především jde o záměrné změny ve výdajích ze státního rozpočtu a v daních, a to z důvodu, uvést ekonomiku do rovnováhy a podporovat její růst.

3.2.1 Charakteristika a funkce státního rozpočtu

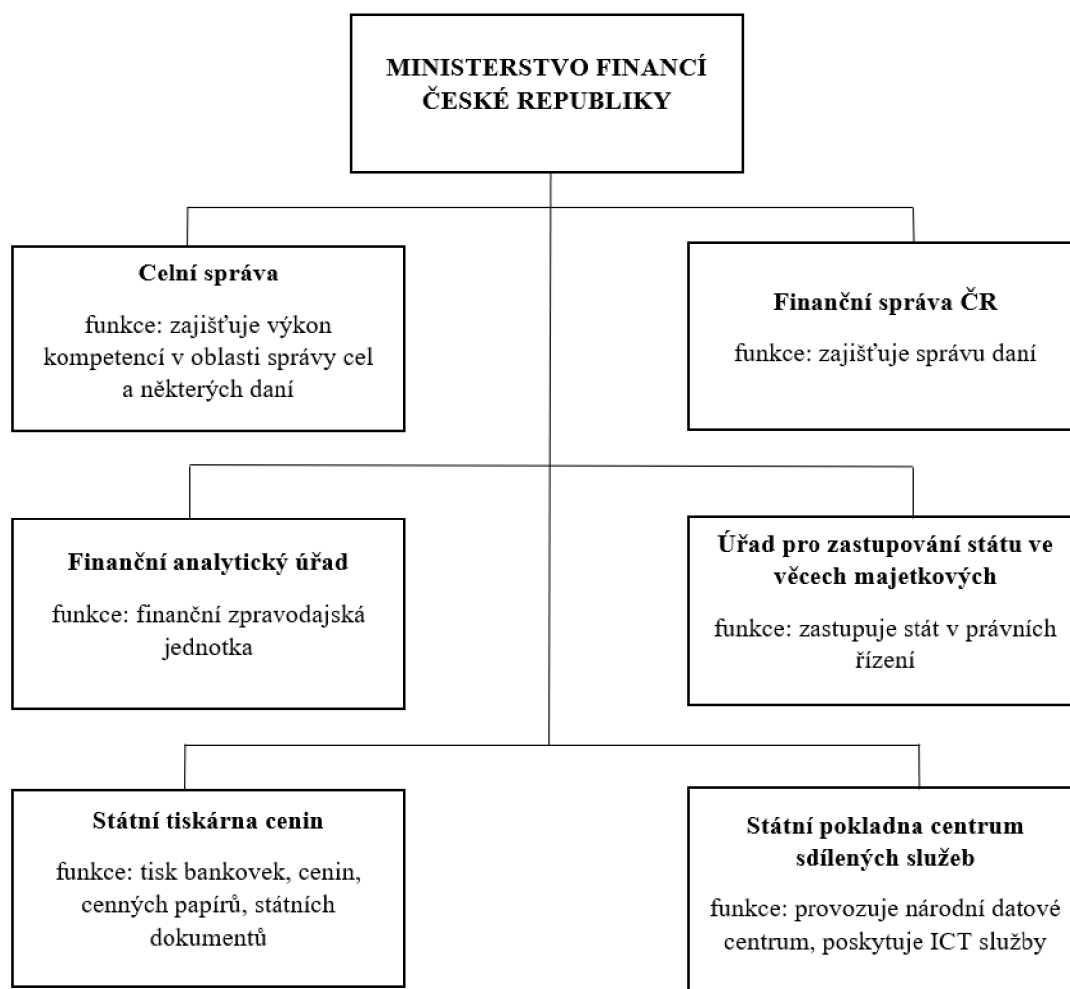
O tom, že každý stát má své příjmy a výdaje, se zmiňují Jurečka a kol. (2017, s. 212-2013). Jedná se o výdaje, které musí stát hradit penězi. Jsou to výdaje spojené např. se státní správou (správa, soudy, policie), se zdravotnictvím, školstvím, se sociálním zabezpečením apod. Na krytí těchto výdajů stát potřebuje příjmy, které získá od firem a domácností, a to zejména formou daní. Příjmy a výdaje, které stát v daném období uskutečňuje, tvoří náplň státního rozpočtu, který je bilancí příjmů a výdajů státu během jednoho rozpočtového roku.

Urban (2015, s. 369-370) vyjmenoval tři hlavní funkce státního rozpočtu, a to funkci:

- alokační;
- redistribuční;
- stabilizační.

Alokační funkce podle Urbana (2015, s. 369-370) spočívá v tom, že vláda rozhoduje o alokaci (využití) rozdělovaných ekonomických zdrojů. Jedná se o vydávání finančních prostředků na financování veřejných statků. Veřejné statky označuje jako zboží a služby, jejichž produkci nezajišťují soukromé objekty, protože zde nevzniká zisk. Jedná se např. o financování veřejné správy, obrany země, ochranu životního prostředí. Redistribuční funkce spočívá v přerozdělování příjmů státního rozpočtu. Její rozsah ovlivňuje orientace vlády, a to buď důrazem na společenskou solidaritu, nebo na osobní odpovědnost. Stabilizační funkce má souvislost s ovlivňováním agregátní poptávky. Souhrnnou poptávku ovlivňují jak změny vládních výdajů (nákup zboží a služeb, státem vyplacené dávky a dotace), tak změny v daních. Vláda pomocí snížení nebo zvýšení rozpočtových příjmů a výdajů může tlumit výkyvy hospodářského cyklu nebo zmírňovat inflační tlaky. Státní rozpočet sestavuje Ministerstvo financí ČR. Na obrázku 1 jsou znázorněny všechny jím přímo řízené organizace a jejich základní funkce.

Obrázek 1 Přímou řízené organizace Ministerstvem financí ČR

Zdroj: vlastní zpracování, MF ČR (2022a)

Podle Pekové (2011, s. 95-96) Ministerstvo financí ČR tvoří vrcholný orgán rozpočtové soustavy spolu s decentralizovanými orgány, jako jsou finanční úřady a finanční ředitelství. V České republice převládá institucionální pojetí rozpočtové soustavy. To se promítá do jeho vnitřního třídění, u státního rozpočtu do kapitol (např. kapitola ministerstva průmyslu, kapitola Kancelář prezidenta republiky)

Ministr financí má podle Jurečky a kol. (2017, s. 213) při přípravě státního rozpočtu specifické postavení. Měl by hájit protiinflační rozpočet, ale jsou na něj vyvíjeny tlaky od ostatních ministrů na navýšení výdajů u jejich ministerstev. Každý z těchto ministrů

považuje zvýšení výdajů za velmi důležité a argumentují, že se bez nich jejich rezort neobejde.

Státní rozpočet podle Hamerníkové (2017, s. 42) lze definovat z více hledisek:

- z časového hlediska se jedná o finanční plán vlády;
- z finančního hlediska se jedná o centralizovaný peněžní fond;
- z hlediska věcného a procesního se jedná o obousměrný finanční tok mezi příjmovými a výdajovými účty státního rozpočtu;
- z právního hlediska se jedná o právní normu, o zákon.

Při sestavování státního rozpočtu se Ministerstvo financí ČR řídí právními předpisy. Jedním z nejdůležitějších je zákon č. 218/2000 Sb. ze dne 27. června 2000 o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.

Tento zákon upravuje např. tvorbu, funkce a obsah střednědobého výhledu státního rozpočtu, státního rozpočtu a státního závěrečného účtu, příjmy a výdaje státního rozpočtu, státní finanční aktiva a pasiva. Dále upravuje finanční hospodaření organizačních složek státu, Bezpečnostní informační služby a příspěvkových organizací zřízených organizačními složkami státu. Upravuje též finanční kontrolu, podmínky zřizování státních fondů, způsob řízení státní pokladny a státního dluhu, hospodaření s prostředky soustředěnými v Národním fondu.

Podle tohoto zákona státní rozpočet např. představuje finanční vztahy, které zabezpečují financování některých funkcí státu, obsahuje očekávané příjmy a odhadované výdaje, které se člení na kapitoly státního rozpočtu, vychází ze střednědobého výhledu, obsahuje dotační vztahy k rozpočtům územních samosprávných celků.

Další právní normou, kterou se musí Ministerstvo financí ČR řídit při sestavování státního rozpočtu, je Vyhláška ministerstva financí č. 323/2002 Sb. ze dne 2. července 2002 o rozpočtové skladbě. Touto vyhláškou se stanoví jednotné třídění příjmů a výdajů, které se uplatňuje mj. při plnění státního rozpočtu.

3.2.2 Rozpočtový proces

Proces přípravy státního rozpočtu vysvětluje Jurečka a kol. (2017, s. 213), které vychází z odhadu vývoje HDP, daňových příjmů, kurzu koruny, cen, mezd, platební bilance státu. Bere však v úvahu i předpokládaný vývoj světového hospodářství. Ministerstvo financí ČR předloží v září vládě tzv. rozpočtový rámec, tj. hrubý odhad příjmů a výdajů státu. Do konce září je tento rozpočtový rámec odeslán Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, která by ho měla ve třech čteních schválit do konce prosince. Pokud by nebyl schválen, stát by v dalším roce hospodařil podle rozpočtového provizoria. V každém měsíci, kdy by platilo rozpočtové provizorium, se uvolňuje 1/12 z objemu celkových loňských výdajů.

Hamerníková (2017, s. 40-41) se zmiňuje, že kromě státního rozpočtu na příští rok se sestavují a projednávají:

- střednědobý výhled očekávaných veřejných příjmů a výdajů a způsob financování salda na dva roky následující po roce, na který se sestavuje státní rozpočet;
- střednědobý výdajový rámec, který stanovuje limit státního rozpočtu a rozpočtů státních fondů, a to na stejné období, na jaký je sestavován střednědobý výhled.

Dle Jurečky a kol. (2017, s. 213) se v České republice rozpočtový rok kryje s rokem kalendářním. Státní rozpočet je vlastně plán, který je založen na určitých předpokladech. Nepředpokládá neočekávané výdaje, např. přírodní pohromu. Na prosazení dodatečných výdajů mohou mít vliv např. blížící se volby, kdy tímto způsobem se může objevit snaha ovlivnit určitou skupinu voličů před volbami, např. změnou sazeb daní. Z výše uvedených důvodů je důležitější státní závěrečný účet, který skutečně ukazuje, jak vláda v uplynulém rozpočtovém období hospodařila.

3.2.3 Charakteristika příjmů a výdajů státního rozpočtu

Podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, příjmy státního rozpočtu tvoří např. výnosy daní, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, výnosy z podílu na clech, příjmy z činnosti organizačních složek státu a odvody příspěvkových organizací, odvod zbývajícího zisku České národní banky, sankce za porušení rozpočtové kázně, správní a soudní poplatky, příjmy z prodeje a nájmu majetku České republiky, splátky návratných finančních výpomocí poskytnutých ze

státního rozpočtu, peněžní dary poskytnuté organizačním složkám státu, výnosy z majetkových účastí státu, výnosy z cenných papírů apod.

Kubátová (2015, s. 18) se zmiňuje o dalších rozpočtových příjmech, a to o půjčce a daru. Půjčka je návratná a může být účelová a i neúčelová. A to podle toho, s jakým úmyslem ji vláda přijala. Mohla ji přijmout např. za účelem financování nějakého projektu nebo za účelem krytí deficitu státního rozpočtu. Účelový a i neúčelový může být dar, který je často v nepeněžní formě.

Jurečka a kol. (2017, s. 214) říká, že těžiště příjmů státního rozpočtu spočívá v daních. Další velkou položkou tvoří příspěvky na sociální zabezpečení (tzn. na sociální a zdravotní pojištění a na státní politiku zaměstnanosti). Státní rozpočet měl po dlouhou dobu pouze fiskální funkci, pouze shromažďovat peněžní prostředky na krytí státních výdajů.

Daň je definována dle Kubátové (2015, s. 15-16) jako povinná, nenávratná, zákonem určená platba do veřejného rozpočtu. Platba daně je neúčelová a neekvivalentní. Neúčelovost znamená, že není dán konkrétní účel, k čemu má daň sloužit. Neekvivalentnost znamená, že poplatník nemá nárok na protihodnotu za odvedenou daň. Daň funguje jako transfer finančních prostředků od soukromého k veřejnému sektoru. Transfer znamená jednostranný pohyb peněz, zboží, služeb mezi subjekty. Opakem k transferu je transakce, kde je oboustranný pohyb. Jedná se o směnu mezi subjekty, např. nákup zboží v obchodě, platba za služby v kadeřnictví, v posilovně.

Daňový systém podle Jurečky a kol. (2017, s. 214) rozeznává dva základní typy daní, a to:

- přímé;
- nepřímé.

Přímé daně podle Jurečky a kol. (2017, s. 214) odčerpávají části peněžního důchodu na základě zjištění důchodových nebo majetkových poměrů poplatníka. Jedná se např. o daň z příjmu fyzických osob, daň z příjmu právnických osob, daň z nemovitých věcí. Nepřímé daně jsou součástí ceny a postihují peněžní důchody domácností a firem až při nákupu statků, tedy v okamžiku jejich použití. Kupující je vlastně platí nepřímo, prostřednictvím

zvýšené ceny. Do nepřímých daní patří spotřební daň a DPH. Za druh nepřímé daně jsou považována i cla.

K nepřímým daním Urban (2015, s. 376) píše, že je u nich menší riziko daňového úniku a pokud vláda chce zvýšit daně, je pro ni politicky průchodnější zvýšit zdanění spotřeby, tedy zvýšit nepřímé daně. Tento způsob zvýšení daní je méně nápadný než zvýšení příjmů. Dalším důvodem je snaha získat zahraniční kapitál, a to lákání zahraničních firem prostřednictvím nižším zdaněním jejich zisků.

Kubátová (2015, s. 19) přichází s následujícími funkcemi daní:

- alokační funkce: vložení peněžních prostředků tam, kde je jich málo, např. do školství nebo jejich odebrání z oblastí, kde je jich hodně;
- redistribuční funkce: přesunutí finančních prostředků od bohatších subjektů k těm chudším;
- stabilizační funkce: zmírnění cyklických výkyvů v ekonomice.

Výdaje státního rozpočtu podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, tvoří např. výdaje na činnost organizačních složek státu a výdaje na činnost příspěvkových organizací, výdaje na dávky důchodového pojištění, dávky nemocenského pojištění, dávky státní sociální podpory, výdaje na podporu v nezaměstnanosti, dotace a návratné finanční výpomoci územním samosprávným celkům na jinou než podnikatelskou činnost, dotace a návratné finanční výpomoci právnickým a fyzickým osobám na podnikatelskou činnost, dotace spolkům a příspěvky politickým stranám. Výdaje státního rozpočtu dále zahrnují např. dotace osobám poskytujícím zdravotní, kulturní, vzdělávací a sociální služby, dotace státním fondům, nadacím a dobrovolným svazkům obcí.

Výdaje státního rozpočtu lze členit z více pohledů, např. z věcného pohledu je Urban (2015, s. 367) člení na:

- výdaje spojené s chodem státní správy a se zabezpečením bezpečnosti a obrany země;
- přímé (transferové) platby poskytované ve formě sociálních dávek a příspěvků, např. vyplácení starobních a invalidních důchodů, podpory v nezaměstnanosti;
- výdaje na veřejné služby (zdravotnictví, školství, sociální služby);

- státní subvence např. v dopravě a v zemědělství;
- výdaje spojené se splácením dluhu, tzv. úrokové náklady státního dluhu.

Podle Hamerníkové (2017, s. 71) lze výdaje státního rozpočtu členit na:

- mandatorní (výdaje vyplývající ze zákona, např. výdaje do zdravotního pojištění, odvody do rozpočtu EU apod.);
- quasi-mandatorní (např. výdaje na platy státních zaměstnanců, výdaje na obranu apod.);
- ostatní výdaje.

Podle Urbana (2015, s. 368) lze výdaje členit na běžné (provozní) a investiční (kapitálové). Velká část výdajů je mandatorní, tj. že tyto výdaje lze změnit pouze zákonem.

Výdaje ze státního rozpočtu dle Jurečky a kol. (2017, s. 217) směřují zejména do oblasti zdravotnictví, školství, kultury, výzkumu, státní správy, obrany, ochrany životního prostředí apod.

3.2.4 Zákl. právní pramen týkající se třídění příjmů a výdajů st. rozpočtu

Závazné třídění příjmů a výdajů ve státním rozpočtu je upraveno Vyhláškou ministerstva financí č. 323/2002 Sb. ze dne 2. července 2002 o rozpočtové skladbě. Příjmy a výdaje jsou tříděny podle více hledisek, např. z hlediska odpovědnostního, druhového, odvětvového a konsolidačního.

V příloze zákona o státním rozpočtu České republiky jsou nejprve celkové příjmy a výdaje členěny z hlediska odpovědnostního podle jednotlivých kapitol, např. se jedná o kapitoly: Kancelář prezidenta republiky, Poslanecká sněmovna Parlamentu, Senát Parlamentu, Kancelář veřejného ochránce práv, jednotlivá ministerstva, Český telekomunikační úřad, Český statistický úřad, Ústavní soud, Nejvyšší kontrolní úřad a Státní dluh.

Z hlediska druhového podle přílohy k této vyhlášce se příjmy a výdaje třídí podle příjmových a výdajových druhů do tříd, např. třída daňové příjmy, kapitálové příjmy, přijaté transfery, běžné výdaje, kapitálové výdaje.

Vyhláška ministerstva financí č. 323/2002 Sb. ze dne 2. července 2002 o rozpočtové skladbě byla zrušena k 1. lednu 2022 a byla nahrazena Vyhláškou ministerstva financí č. 412/2021 Sb. ze dne 15. listopadu 2021 o rozpočtové skladbě.

3.3 Deficit státního rozpočtu a zadlužení

Problém dlouhodobých rozpočtových deficitů je podle Urbana (2015, s. 368) způsoben zvyšováním státních výdajů. Podle něj mezi hlavními důvody zvyšování státních výdajů, tedy i zvyšování rozpočtového deficitu, patří růst vlivu státu na regulaci ekonomiky, např. v sociální oblasti a školství.

3.3.1 Veřejný a státní dluh, dluhová brzda

Dluhy podle Hamerníkové (2017, s. 84) existovaly vždy, ale v současné době narostly do obrovských rozměrů. V podstatě lze definovat veřejný dluh jako sumu deficitů rozpočtu, i když to není zcela přesné. Dluh může vzniknout i z jiných důvodů než rozpočtových, např. převzetí závazků vládou za jiné subjekty.

Zajímavou formou vysvětlili rozdíl mezi deficitem a veřejným dluhem Samuelson, Nordihaus (2007, s. 710). Dluh připomíná vodu v nádobě a deficit vodu, která se přilévá do nádoby. Veřejný dluh tvoří momentální hodnotu všech závazků a deficit představuje nové závazky za určitou dobu.

Jurečka a kol. (2017, s. 234) popisují státní a veřejný dluh.

Státní dluh se skládá z nesplacených půjček, které si stát (vláda) musel vypůjčit na krytí deficitů svých rozpočtů a z nesplacených úroků z těchto půjček. Zatímco deficit státního rozpočtu vzniká v rámci jednoho roku, tak státní dluh se zjišťuje k určitému datu a převážně vzniká kumulací deficitů a úroků.

Veřejný dluh je širší pojem, který v sobě kromě státního dluhu zahrnuje i dluh plynoucí z deficitů dalších veřejných rozpočtů (municipálních rozpočtů, systému veřejného zdravotního pojištění). Podstatnou část veřejného dluhu v České republice představuje státní dluh.

Krček (2022, s. 2) píše, že k veřejnému dluhu se váží maastrichtská konvergenční kritéria, která se používají pro sledování ekonomické situace členského státu EU. Pro sledování nejnovějšího stavu ekonomiky musí členské státy EU poskytovat údaje o tomto dluhu čtvrtletně.

Definice státního dluhu vychází z § 36 odst. 8 zákona č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech, kde jsou vymezena státní finanční pasiva, která jsou do státního dluhu zahrnuta.

Jedná se o následující pasiva:

- dluhy státu odpovídající jmenovitým hodnotám jím vydaných dluhopisů; do státních finančních pasiv však nevstupují dluhy státu z dluhopisů, které byly při jejich vydání zapsány nejprve na majetkový účet, který vede ministerstvo v příslušné evidenci, po dobu, co jsou na tomto účtu zapsány, jakož i vlastní dluhopisy nabyté státem jako jejich emitentem před datem jejich splatnosti;
- dluhy ze státem přijatých zápůjček a úvěrů;
- dluhy ze státem vystavených směnek.

Samuelson, Nordhaus (2007, s. 714) se zmiňují o důležitosti členění veřejného dluhu na vnitřní a vnější. Vnitřní dluh popisuje, co stát dluží svým občanům. Vnější dluh znamená, že zahraniční subjekt vlastní části aktiv v domácí ekonomice.

Podle Maaytové, Ochrany a Pavla (2015, s. 191) závisí rozložení dluhu mezi domácí a zahraniční subjekty na ekonomických podmínkách konkrétní země. Např. v rozvojových zemích často chybí domácí kapitál, proto je podíl vnějšího dluhu větší než vnitřní. Naopak ve vyspělých zemích, kde je dostatek domácího kapitálu, je většinou vnitřní dluh větší než vnější. Zahraniční dluh způsobuje problém tzv. vynucené aktivizace obchodní bilance. Úroky se platí v zahraniční měně a o to vyvolává tlak na přebytek obchodní bilance.

V rozpočtech pod drobnohledem (2022) se k dluhové brzdě píše, že začne fungovat, pokud veřejný dluh dosáhne 55 % HDP. Potom se aktivují opatření vedoucí k dlouhodobě udržitelnému stavu veřejných financí, a to na základě zákona 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti. Vláda např. na základě takzvané dluhové brzdy předloží Poslanecké sněmovně návrh na střednědobý výhled státního rozpočtu a rozpočtů státních

fondů, které vedou k dlouhodobě udržitelnému stavu veřejných financí, předloží Poslanecké sněmovně návrhy vyrovnaných rozpočtů zdravotních pojišťoven. Územní samosprávné celky kromě toho schválí svůj rozpočet na následující rok jako vyrovnaný nebo přebytkový. Pro dodržování pravidel při tzv. dluhové brzdě existují výjimky, např. pokud dojde k výraznému zhoršení ekonomického vývoje po dobu dvou let, nebo v případě nouze či válečného stavu.

3.3.2 Státní rozpočet a hrubý domácí produkt (HDP)

Hodnoty rozpočtových příjmů, výdajů a salda státního rozpočtu přepočtené k výši hrubého domácího produktu patří podle Urbana (2015, s. 370) k důležitým makroekonomickým ukazatelům, které hodnotí úroveň ekonomiky.

Hrubý domácí produkt (HDP) je podle Soukupa, Pošty, Neseta a Pavelky (2018, s. 21) jedním z nejdůležitějších ukazatelů ekonomické úrovně národního hospodářství, který vyjadřuje tržní hodnotu veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané období.

Jurečka a kol. (2017, s. 26) uvádí, že výkonnost národního hospodářství ovlivňuje životní úroveň občanů. Na výkonu ekonomiky závisí výše mezd a důchodů, jistota zaměstnání, výše zisků z podnikání. Proto výkon národního hospodářství sledují instituce, jež mají za úkol podporovat ekonomický růst. Na základě získaných informací se rozhodují o způsobu a míře ovlivňování ekonomiky, např. výši daňových sazeb, úrokové míry, měnového kurzu. Výkon národního hospodářství sledují i podnikatelé, kteří se na základě získaných informací rozhodují např. o směru a velikosti investic, o druhu a výši produkce, o velikosti zásob.

Soukup, Pošta, Neset a Pavelka (2018, s. 21-23) konstatují, že při zjišťování HDP existují tři metody zjišťování HDP, a to:

- výdajová metoda; ve zjednodušeném pojetí znamená součet výdajů domácností na spotřebu, soukromých investic, vládních nákupů a služeb a čistého exportu (rozdíl mezi exportem a importem);

- výrobní metoda; ve zjednodušeném pojetí znamená, že se vychází z hrubé přidané hodnoty (tj. celková produkce bez mezispotřeby), k tomu se přičtou nepřímé daně (DPH a spotřební daně) a odečtou dotace;
- důchodová metoda znamená součet náhrad zaměstnanců (zahrnují mzdy, platy a sociální příspěvky zaměstnavatelů), zisku a nepřímých daní a odečtou se dotace.

Často používaným ukazatelem podle Urbana (2015, s. 370) je poměr rozpočtových výdajů státu k HDP, který funguje jako ukazatel rozsahu státních zásahů do ekonomiky. Se státními zásahy se pojí vždy výdaje na chod státní správy, která je uskutečňuje.

3.3.3 Maastrichtská kritéria a veřejné finance

Údaje jednotlivých členských států Evropské unie zveřejňuje Eurostat, který je statistickým orgánem Evropské unie. Zveřejněné údaje používají vlády členských zemí EU k navrhování hospodářské politiky a umožňují mezinárodním institucím vyhodnocovat hospodářskou situaci jednotlivých členských států a provádět jejich srovnání.

Mezi porovnávané ukazatele v Evropské unii patří např. hodnoty veřejného dluhu a rozpočtového deficitu. Ukazatel výše rozpočtového deficitu k HDP a ukazatel výše veřejného dluhu k HDP slouží jako dva ukazatelé z tzv. maastrichtských kritérií a slouží ke sledování ekonomické situace státu.

Evropská unie podle Lipovské (2017, s. 211-212) v roce 1992 stanovila maastrichtská kritéria, které musí členský stát splnit, pokud chce přijmout společnou měnu euro. Jednotná měna euro vznikla 1. ledna 1999, bankovky a mince začaly obíhat od 1. ledna 2002. Jako maastrichtská kritéria se označují proto, že byla přijata v nizozemském městě Maastricht. Označují se též jako konvergenční, protože mají přispívat ke sblížení (konvergenci) ekonomik jednotlivých členských států.

Samotnou hodnotu veřejného dluhu však nelze podle Maaytové, Ochrany a Pavla (2015, s. 189) použít pro mezinárodní srovnání, protože jeho vykazování je rozdílné. Pro mezinárodní srovnání se často používá tzv. ukazatel dluhové kvóty, což je podíl veřejného hrubého dluhu na HDP (veřejný hrubý dluh je souhrn závazků státu bez ohledu na výši státních pohledávek) a tento ukazatel patří mezi Maastrichtská kritéria.

Mezi maastrichtská kritéria podle Lipovské (2017, s. 211-212) patří:

- veřejný dluh, kdy poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu musí být nižší než 60 %;
- veřejný deficit, kdy poměr deficitu státního rozpočtu k HDP musí být nižší než 3 %;
- cenová stabilita, kdy průměrná míra inflace smí být maximálně vyšší o 1,5 p. b. než průměrná inflace tří států eurozóny, které měly nejnižší inflaci;
- stabilita měnového kurzu, kdy měnový kurz členského státu by alespoň po dva roky měl být stabilní vůči euru;
- dlouhodobé úrokové sazby, kdy úrokové sazby dlouhodobých státních dluhopisů mohou být vyšší maximálně o 2 % než úrokové sazby členských států eurozóny, které mají nejnižší míru inflace.

Krček (2022, s. 2) píše, že maastrichtská kritéria se zaměřují na rozpočtovou disciplínu jednotlivých států, protože nadměrné rozpočtové deficity mohou ohrozit stabilitu eura. Maastrichtská kritéria se zdála málo účinná, proto byl přijat Pakt stability a růstu, který by měl zamezit vzniku vysokých schodků veřejných rozpočtů.

Podle Lipovské (2017, s. 211) maastrichtské kritérium poměru veřejného dluhu k HDP v roce 1999 neplnila řada zakládajících zemí, jako byla např. Itálie nebo Belgie. Kritérium bylo proto zmírněno. Měnu euro mohl přijmout i stát, u kterého hodnota poměru veřejného dluhu k HDP byla vyšší než 60 %, ale své zadlužení neustále snižoval. Hodnota 60 % vznikla tak, že se vypočetlo průměrné zadlužení všech členských států EU a zaokrouhlilo nahoru, aby toto kritérium plnilo i Německo. Důvod změkčení tohoto kritéria byl politický, protože nebylo možné, aby euro nemohly přijmout zakládající státy Unie, jako byly např. Itálie nebo Belgie. Kritérium veřejného dluhu nelze tak považovat za hodnotu, podle které lze hodnotit ekonomiky na zdravé a nemocné, ale na ekonomiky, které jsou nemocné a velmi nemocné.

Mandel a Tomšík (2018, s. 359) se zmiňují, že rozhodování o přijetí společné měny je nejen ekonomické (zvážení ekonomických výhod, rizik spojených se začleněním, problém načasování), ale primárně se jedná o rozhodnutí politické.

3.3.4 Členění deficitu státního rozpočtu, jeho příčiny a způsoby krytí

Urban (2015, s. 370) konstatuje, že deficit státního rozpočtu ovlivňuje výše HDP. Výše hrubého domácího produktu závisí na fázi cyklu, ve které se ekonomika nachází, a na povaze rozpočtové politiky. Podle tohoto rozlišení rozpočtový deficit lze rozlišit na:

- cyklický;
- strukturální.

Cyklický deficit podle Urbana (2015, s. 370) souvisí s hospodářským cyklem. Vzniká v důsledku snížené ekonomické aktivity státu, tedy snížené produkce HDP. Částečně může být v období recese ovlivněn působením automatických stabilizátorů. Cyklický rozpočtový deficit není tak nebezpečný, protože lze předpokládat, že v období konjunktury dojde k rozpočtovému přebytku, který vytvořený deficit odstraní a i umožní umoření státního dluhu, který v období poklesu ekonomiky vznikl. Strukturální deficit nesouvisí s hospodářským cyklem. S tímto typem deficitu se potýká mnoho vyspělých států a jeho odstranění je spojeno s reformou rozpočtových výdajů státu. Strukturální rozpočtový deficit je výsledkem fiskální politiky, respektive výsledkem rozhodnutí vlády.

Mezi fiskální opatření vlády patří podle Hamerníkové (2017, s. 83) automatické (vestavěné) stabilizátory a kromě nich i diskreční (jednorázové) opatření. Automatické stabilizátory po svém schválení působí proticyklicky, dlouhodobě a automaticky. Jedná se např. o podpory v nezaměstnanosti, progresivní důchodové zdanění či systém sociálních dávek. Diskreční opatření mají jednorázový charakter. Jedná se např. o zavedení nových daní nebo změny v daňových sazbách.

Rozlišení rozpočtového deficitu na cyklický a strukturální umožňuje podle Urbana (2015, s. 373) posuzovat, co tento deficit a v jaké míře způsobilo. Skutečný rozpočtový deficit tvoří součet schodku strukturálního a cyklického.

Mezi příčiny cyklického schodku řadí Hamerníková (2017, s. 84) např. hospodářský pokles, růst cen základních surovin, přírodní pohromy, úroky z veřejného dluhu. Mezi příčiny strukturálního deficitu rozpočtu patří např. politické důvody (např. vládní populismus), expanzivní fiskální politika (např. zvýšení vládních výdajů na nákup statků a služeb), rozložení daňového zatížení na více generací (např. nákladné investice).

Deficity člení Dvořák (2008, s. 155-156) podle toku příjmů a výdajů na:

- primární, které vznikají převísem výdajů nad příjmy v daném rozpočtovém období (nezapočítávají se úroky z veřejného dluhu);
- sekundární, které vznikají součtem primárního dluhu a nákladů spojených s financováním primárního deficitu;
- celkové, které vznikají součtem primárních deficitů a úroků z veřejného dluhu.

Podle Černohorského (2020, s. 20) rozpočtové deficity vznikají tím, že některé příjmy se každý rok pravidelně opakují a výše těchto příjmů závisí na vývoji ekonomiky. Problém vidí v tom, že některé výdaje nejen že se opakují, ale i rostou. Toto se týká např. mandatorních výdajů. Proti sobě tak stojí kolísající příjmy a stále rostoucí výdaje. V této souvislosti je na zvážení, jaké statky nebo z jaké jejich části by je měly veřejné finance hradit. Jedná se např. o oblast zdravotnictví, školství, kultury apod. Další problém spatřuje ve způsobu financování rozpočtových deficitů, protože deficitní financování zvyšuje množství peněz v oběhu.

Urban (2015, s. 373-374) píše, že rozpočtový deficit může být financován:

- růstem státního dluhu;
- monetizací deficitu;
- rozprodejem státního majetku.

O financování rozpočtového deficitu se zmínila Hamerníková (2017, s. 86), která uvádí více možností jeho financování, a to:

- zvýšení daní;
- krácení veřejných výdajů;
- využití prostředků z privatizace;
- dluhové financování deficitu;
- emisní financování deficitu;
- kombinace některých předchozích způsobů.

Dluhové financování lze podle Urbana (2015, s. 373-374) použít při poklesu poptávky, kdy jsou nevyužity úspory a kdy je vysoká nezaměstnanost. Nedostatečnou poptávku lze

nahradit výdaji, které jsou financovány půjčkou od soukromého sektoru, a lze tak přispět k růstu HDP. Prostředky získané půjčkou by měly být použity zejména na financování veřejných investic. Monetizace deficitu znamená, že rozpočtový schodek je financován „tíštěním peněz“, tj. růstem peněžní zásoby. Centrální banka nakupuje od veřejnosti cenné papíry vydané vládou a financuje je dodatečně vytvořenými penězi. Dochází tak ke zvýšené nabídce peněz, množství zboží a služeb se nezvyšuje, a tak dochází ke zvýšení inflace. Rozprodej státního majetku je omezen rozsahem majetku, který vláda může prodat. Může se jednat např. o prodej státního podniku nebo o prodej státního podílu v podniku, který spoluvlastní stát a soukromé osoby.

Zvýšení daní označují Jurečka a kol. (2017, s. 230) za nepopulární řešení a politici k němu neradi sahají, jelikož snižuje naděje na jejich znovuzvolení. Zvýšení daní má též demotivační vliv na ekonomické subjekty.

Krácení veřejných výdajů se dotýká podle Hamerníkové ((2017, s. 86) snižování rozpočtů ve školství, veřejném zdravotnictví, v sociální oblasti a může vyvolat nevěru jak zaměstnanců pracujících v těchto sektorech, tak občanů, které tyto služby využívají. K rozsáhlému využití prostředků z privatizace došlo v ČR po r. 1989, ale v současné době by to nebylo tak významné. K emisnímu financování deficitu uvádí, že je kryt přímým úvěrem od centrálních bank, dochází tak k monetizaci deficitu a že tato možnost je v demokratických státech zakázána nebo silně regulována. V ČR to zabezpečuje zákon o nezávislosti České národní banky.

Jurečka a kol. (2017, s. 231-232) píší, že metoda financování deficitu státního rozpočtu prodejem cenných papírů je ze všech metod nejpoužívanější, i když je finančně velmi náročná, neboť kromě jistiny je nutné splácet i úroky. Státní dluhopisy mohou mít tyto formy:

- pokladniční poukázky se splatností do 1 roku;
- různé druhy státních dluhopisů se splatností do 10 let;
- státní dlouhodobé dluhopisy se splatností nad 10 let.

Státní pokladniční poukázky jsou podle Ministerstva financí ČR (2022b) vydávány k financování krátkodobého státního dluhu, evidenci majitelů vede Česká národní banka

a jejich první emise v ČR byla realizována 4. ledna 1993. Střednědobé a dlouhodobé dluhopisy jsou používány především k financování dlouhodobého státního dluhu, jsou veřejně obchodovatelné, jsou evidovány v Centrálním depozitáři cenných papírů, a.s. a jejich první emise v ČR byla realizována 18. března 1993. Dále se zmiňuje o spořicíh státních dluhopisech, které jsou nabízeny především občanům ČR, nejsou veřejně obchodovatelné a jejich první emise byla vydána 11. listopadu 2011.

3.3.5 Názory odborníků na rozpočtové deficity a dluhy

Na otázku důsledků rozpočtových deficitů a státního dluhu nejsou podle Urbana (2015, s. 374) jednotné názory. Dle některých ekonomů může řízený státní dluh, který se bude průběžně splácet, prospět státu (např. nevyužité úspory využité pro financování vládních výdajů mohou vést ke stimulaci ekonomiky, státní dluhopisy znamenají jistou investici pro investory).

Jurečka a kol. (2017, s. 235) však hodnotí deficit státního rozpočtu a dluh jako negativní ekonomické jevy a jako porušení fiskální disciplíny. Při hodnocení deficitu státního rozpočtu a dluhu je třeba posoudit okolnosti vzniku deficitu a předmět deficitního financování. Je třeba posoudit, zda je deficitně financována spotřeba (žití nad poměry) nebo realizace projektů (např. infrastrukturních), které budou sloužit i budoucím generacím. S tím souvisí problém mezigeneračního přenosu veřejného dluhu. Na jedné straně se můžeme ptát, proč by investičně náročné realizované projekty, které budou sloužit i příštím generacím, měly hradit jen žijící generace. Ale na druhé straně se můžeme zeptat, proč má být budoucím generacím předurčována struktura jejich výdajů tím, že budou muset splácet dluh vzešlý z rozhodnutí jejich předchůdců.

Kritici rozpočtových deficitů podle Urbana (2015, s. 375) uvádějí následující negativní jevy:

- rozpočtové deficity znamenají v budoucnosti vyšší daně, tj. přenos platby vyšších daní na budoucí generace;
- úrokové platby představují rostoucí část výdajů státního rozpočtu;
- rozpočtové deficity zvyšují úrokové sazby, zvyšují tak úrokové náklady firem na úkor investic;

- rozpočtové deficity zvyšují hodnotu národní měny a tím vyvolávají větší poptávku po této měně, která má za následek zvýšení jejího devizového kurzu a to znamená, že zahraniční zboží je na domácím trhu lacinější a domácí zboží je v cizině dražší.

Černohorský (2020, s. 20) píše, že se běžně doporučuje, aby běžná část rozpočtu, která obsahuje běžné příjmy a běžné výdaje, byla vyrovnaná nebo přebytková. Kapitálová část by však mohla reagovat na hospodářský cyklus, tj. v době konjunktury by měla být přebytková a v době recese schodková. Z dlouhodobého hlediska by i tato kapitálová část rozpočtu měla být vyrovnaná.

Jurečka a kol. (2017, s. 234) se zmiňují, že je nejlepší ekonomicky předcházet vzniku deficitu. To znamená na straně výdajové usměrňovat velikost státních výdajů v porovnání s rozpočtovými příjmy a na straně příjmové podporovat růst ekonomiky, a tím docílit zvýšení daňových příjmů.

3.3.6 Zadlužení státu

O tom, že problematika zadlužení státu patří mezi velmi důležitá témata, se zmiňují Ondřej a kol. (2013, s. 261). Zadlužení státu se zvyšuje a rostoucí zadlužení přináší velké problémy. Pokud by tento problém měli řešit ekonomové, snažili by se o vytvoření optimálního stavu ekonomiky. Především však jde o politické téma, o kterém rozhoduje vláda, parlament, senát apod. Pokud chce nějaká politická strana vyhrát volby a ovlivňovat tak chod státu, musí přesvědčit voliče, aby jim dali hlas. Zde však záleží na struktuře voličů, jak vyhodnotí programy jednotlivých politických stran. Voliči slyší na vládnutí ve svůj prospěch, ale každý z nich tento prospěch může vyhodnotit jinak. Zadlužení státu vzniká rozhodnutím vlády a místních samospráv, ale důsledky nese celá společnost.

Míra veřejného zadlužení se podle Jurečky a kol. (2017, s. 234) zpravidla měří jako podíl veřejného dluhu na HDP. V ČR tento ukazatel v současné době činí cca 40 %.

Podle Hamerníkové (2017, s. 83-84) celkový deficit (schodek) rozpočtu zahrnuje sumu primárního deficitu a úroků z veřejného dluhu. Při analýze příčiny růstu veřejného dluhu je nutné rozlišit primární deficit v rámci celkového deficitu. Důvodem je fakt, že aktuální vláda sice může hospodařit vyrovnaně či přebytkově, ale mohlo se stát, že zdědila veřejný

dluh od vlád z minulosti. Úroky pramenící z tohoto dluhu jsou pak složkou veřejných výdajů. Tudíž mohou zkreslit výsledky o rozpočtově zodpovědném přístupu vlády k financím.

Jurečka a kol. (2017, s. 234-235) vnímají vysoké zadlužení státu za nebezpečné, protože zvyšuje nároky na financování dluhové služby. Dluhová služba znamená každoroční splácení jistiny a úroků z přijatých půjček včetně emitovaných dluhopisů. Pokud je vysoká zadluženost státu, zvyšují se náklady na dluhovou službu, protože klesá důvěra věřitelů v to, že stát bude schopen splácet své závazky. Věřitelé jako odměnu za převzetí rizika vyžadují vysoké úrokové míry. Může se tak stát, že deficity z minulých let jsou zdrojem deficitů současných a i budoucích. Stát se tak může ocitnout v tzv. dluhové pasti, ze které je velice obtížné se dostat.

Vznik tzv. domácí dluhové pasti popsala Hamerníková (2017, s. 88) tak, že domácí dluhová past vzniká tím, že reálná úroková míra je vyšší než tempo růstu HDP. Stane se to, že podíl veřejného dluhu na HDP bude růst, i když primární saldo bude přebytkové.

Výroční zpráva za rok 2020 Úřadu Národní rozpočtové rady (2021, s. 33) uvádí, že po zlepšení epidemické situace bude nutné stabilizovat veřejné finance. V dlouhodobém horizontu bude mít vliv na růst veřejných financí, a tím na růst zadlužení státu, stárnutí populace. To se bude odrážet ve zvyšujících se deficitech důchodového systému. Ke konci roku 2020 představilo Ministerstvo práce a sociálních věcí návrh důchodové reformy. Předpokládá zavedení tzv. nultého pilíře, který by přinesl zaručený základní důchod všem důchodcům, posiluje ohodnocení péče do výpočtu důchodu, ošetřuje problematiku odchodu do důchodu v náročných profesích a navrhuje zkrácení doby pojištění potřebné pro získání nároku na důchod. Tento návrh nevede ke snížení výdajů důchodového systému, ale naopak k jeho zvýšení, aniž byla výrazněji reformována jeho příjmová strana. Tento návrh nevzal v úvahu doporučení OECD, např. ohledně postupného prodlužování věku odchodu do důchodu navázaného na očekávanou dobu dožití. Návrh nepřináší systémové řešení finanční udržitelnosti důchodového systému v ČR, proto bude nutné provést jeho zásadnější reformu.

3.4 Významné události prohlubující zadlužení ČR

Významnou událostí, která prohloubila zadlužení ČR, byla světová ekonomická krize, která se v ČR začala projevovat koncem roku 2008. Další významnou událostí byla koronavirová pandemie, která zasáhla Českou republiku v roce 2020. Počátkem roku došlo k podstatnému omezení ekonomických aktivit a Vláda ČR zareagovala nejrůznějšími fiskálními stimuly. Přijatá opatření však podstatně zhoršila deficity veřejných rozpočtů, které se zprostředkovaně promítly do razantního zvýšení zadlužení ČR.

3.4.1 Finanční krize s počátkem roku 2008

V projevu bývalého premiéra České republiky M. Topolánka (2008) zaznělo, že hlavním impulsem ke světové finanční krizi byla tzv. hypoteční krize v USA, která začala v březnu 2007, ale výrazněji ovlivnila americké kapitálové trhy až v červenci 2007. Hypoteční krize vznikla proto, že byly na základě benevolentního přístupu bank poskytovány úvěry pro méně bonitní klienty s relativně nízkými úrokovými sazbami. Americká centrální banka (FED) začala však z důvodu rostoucích inflačních tlaků zvedat úrokové sazby, které vedlo ke zvýšení úrokových sazeb hypoték a výše splátek těchto klientů. Méně bonitní dlužníci následně přestali splácet hypoteční úvěry. Původní finanční krize se postupem času stala ekonomickou krizí USA. U amerických domácností se projevil pokles spotřeby, a to se projevilo sníženou poptávkou po domácím zboží, ale i po dováženém. V zemích, které jsou hlavními obchodními partnery USA, tak došlo k problémům ve vývozu. Problémy americké ekonomiky se tak přenesly do dalších zemí a ke zpomalení ekonomického růstu došlo v Evropě, Rusku i Číně. Tato krize se nevyhnula ani České republice z důvodu vysoké míry otevřenosti české ekonomiky a jejího zapojení do globálních výrobních řetězců.

Rojíček, Spěváček, Vejmělek, Zamrazilová a Žďárek (2016, s. 161) uvádí, že ze členských států EU se obzvláště silný útlum ekonomiky projevil v Německu, se kterým je ekonomika ČR úzce provázaná a český vývoz je na poptávce Německa závislý. Došlo tak k prudkému snížení zahraniční poptávky, které se projevilo snížením českého vývozu a to vedlo k poklesu průmyslové výroby. Došlo tak i na zhoršení domácích podmínek, které se projevíly růstem nedůvěry ve výrobce, spotřebitele a investory. HDP se v roce 2009 propadl o 4,8 %. Krize se projevila kromě slabé zahraniční poptávky také rostoucí nezaměstnaností, velkými ztrátami bank a silným nárůstem vládního deficitu a dluhu.

NERV, tedy Národní ekonomická rada vlády (2009, s. 17) uvedla, že finanční a ekonomická krize byla do české ekonomiky vnesena zvenčí a následně tak i řešení krize leží také mimo dosah hospodářské politiky ČR. K oživení české ekonomiky dojde až po oživení růstu a obchodu ve světě, především ve státech EU. Vláda ČR v první polovině roku 2009 přijala Národní protikrizový plán, který byl zaměřen především na nabídkovou stranu ekonomiky, např.: snížení zátěže (daňové i z plateb na sociální a zdravotní pojištění) pro podnikatele, urychlení odpisů, rozšíření podpor pro podnikání v zemědělství, stavebnictví a v dalších oblastech, vyšší podpora infrastrukturním projektům, posílení podpory exportu a další. Pozitivní dopad na krátkodobý ekonomický vývoj mají i automatické stabilizátory (vyšší sociální a další platby obyvatelstvu, které se automaticky zvyšují při vyšší nezaměstnanosti). Opatření přinesla určité zmírnění dopadů krize, nemohla však zásadním způsobem změnit ekonomický vývoj ČR.

3.4.2 Pokles výkonu ekonomiky v souvislosti s pandemií COVID-19

Frait, Komárková a Szabo (2021) v oficiálním blogu ČNB napsali, že pandemie COVID-19 a s ní spojená ekonomická omezení si vyžádaly dle Mezinárodního měnového fondu v celém světě fiskální podporu ve výši 16 bilionů USD. Příznivý dopad prováděné expanzivní fiskální politiky v hospodářsky nepříznivém období málokdy zpochybňuje. Je zde však i její nepříznivý dopad do stavu veřejných financí. Výrazně se zvyšovalo zadlužení vlád a s ním spojená výpůjční potřeba, která je kryta především emisemi státních dluhopisů.

Podle Výroční zprávy za rok 2020 Úřadu národní rozpočtové rady (2021, s. 8) Vláda ČR v souvislosti s pandemií COVID-19 přijala řadu opatření na podporu občanů a firem. Tato opatření lze rozdělit na:

- přímá opatření;
- odklady a úpravy záloh daní;
- výdaje do zdravotnictví;
- poskytnuté úvěry.

Podle tiskové zprávy Ministerstva financí ČR (MF ČR, 2022c) se ČR v období pandemie COVID-19 zadlužovala v rekordním tempu. Přitom opatření na pomoc státu s touto pandemií tvořily jen cca polovinu tohoto zadlužení.

Výroční zpráva za rok 2020 Úřadu národní rozpočtové rady (2021, s. 8) uvádí, že přímá opatření měla největší dopad na státní rozpočet, na kterém se nejvíce podílel program Antivirus na podporu zaměstnanosti. Program Antivirus měl ochránit pracovní místa tím, že kompenzoval zaměstnavatelům mzdové náklady těm zaměstnancům, kterým museli nařídít karanténu nebo částečně či úplně omezit provoz. Program Antivirus byl např. rozšířen o prominutí pojistného na sociální zabezpečení placeného zaměstnavatelem. Jednorázová opatření obsahovala i opatření, která s krizí COVID-19 přímo nesouvisela, např. jednorázový příspěvek důchodcům nebo zrušení daně z nabytí nemovitých věcí. Nezanedbatelný dopad na státní rozpočet měly výdaje do zdravotnictví. Jednalo se např. o nákup ochranných prostředků, zvýšené osobní náklady pracovníků ve zdravotnictví a zvýšené platby státu za státního pojištěnce.

Krček (2022, s. 5) píše, že pandemie covid-19, která vypukla v roce 2019 v Číně, na celém světě způsobila ekonomickou krizi, která je svým rozsahem a závažností unikátní. Odhaduje se, že jenom v roce 2020 způsobila celosvětové snížení HDP o 4 %.

4 Vlastní práce

Státní rozpočet patří do soustavy veřejných rozpočtů a jako největší z nich má rozhodující vliv na celkové hospodaření České republiky. Proto je vlastní práce nejprve zaměřena na porovnání plánovaných a skutečných sald státního rozpočtu, na vývoj příjmů, výdajů a sald státního rozpočtu ČR v letech 2007-2021 a na vývoj státního dluhu v rozmezí let 2007-2021. Dále následuje porovnání veřejného dluhu v letech 2007-2021 se státním dluhem a s HDP. Poslední část práce je zaměřena na vývoj a rozbor finanční krize s počátkem roku 2008 a na pokles výkonu ekonomiky v souvislosti s pandemií COVID-19 v letech 2019 a 2020.

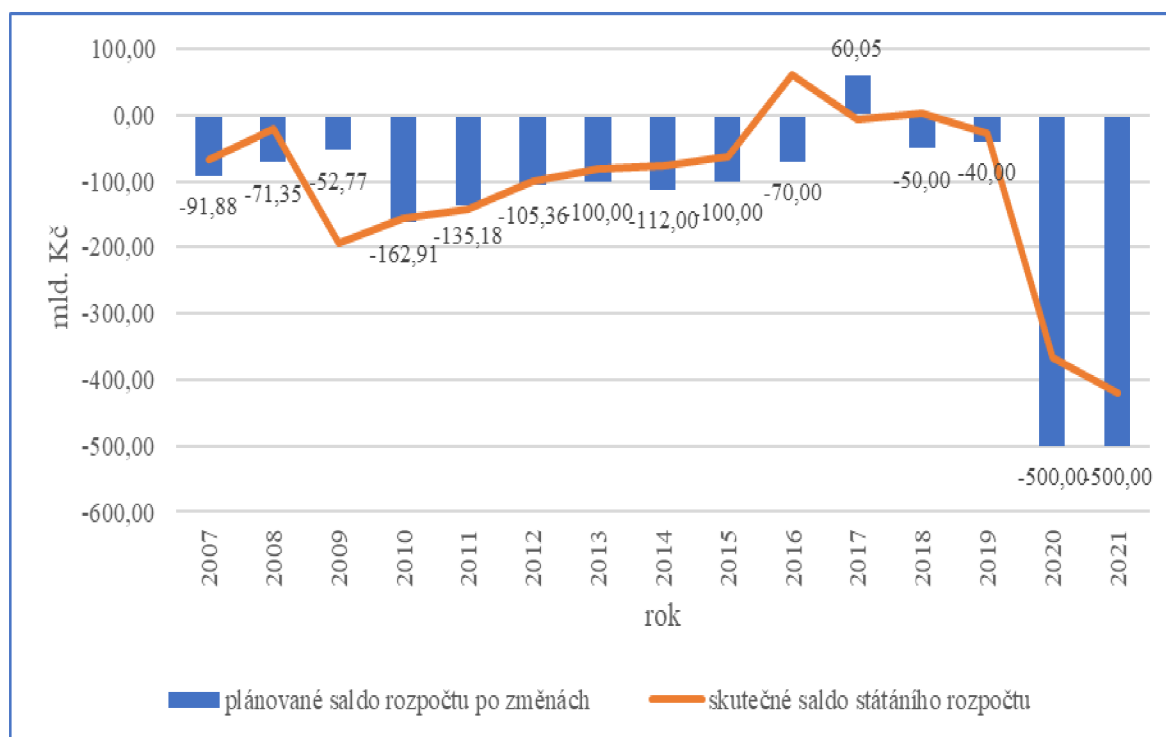
4.1 Saldo státního rozpočtu v letech 2007-2021

Skutečná salda státního rozpočtu ČR v letech 2007 až 2021 skončila v převažující míře ve schodku. V některých letech se od plánovaných sald státního rozpočtu lišila méně, v některých více. Záleží na správném odhadu vývoje hospodářské situace pro budoucí období. Velký problém v odhadu mohou způsobit nepředvídatelné situace.

4.1.1 Plánované a skutečné saldo státního rozpočtu

V České republice se spíše než o plánovaném a skutečném saldu státního rozpočtu dá mluvit o plánovaném a skutečném deficitu státního rozpočtu, protože státní rozpočet byl v letech 2007-2021 v přebytku pouze v letech 2016 a 2018. Plánovaný deficit je jedním z důležitých ukazatelů, který ovlivňuje chování ekonomických subjektů. Podle plánovaného deficitu se snaží finanční instituce odhadnout poptávku státu po dluhovém financování, podle ní se odvíjí vytváření úrokové míry, která má vliv např. na investice nebo měnovou politiku České národní banky. Plánovaný deficit je důležitý i pro soukromé firmy, které podle něj plánují své budoucí ekonomické jednání. Státní rozpočet by měl být sestavován co nejpřesněji. Odhadnout plánovaný vývoj příjmů a výdajů státního rozpočtu je těžké obzvlášť před příchodem krize nebo na jejím začátku. Výše plánovaných sald státního rozpočtu ČR (po změnách) a skutečná salda státního rozpočtu ČR v letech 2007-2021 jsou zobrazena v grafu 1.

Graf 1 Plánovaná a skutečná salda státního rozpočtu v ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2017, 2021a, 2022d)

Menší rozdíl mezi plánovaným a skutečným saldem státního rozpočtu podle grafu 1 vznikl v roce 2007 a 2008, kde skutečná salda byla menší než plánovaná. Větší rozdíl mezi plánovaným a skutečným saldem státního rozpočtu ČR vznikl v roce 2009, kdy Českou republiku zastihla ekonomická krize. Rozdíl mezi plánovaným a skutečným deficitem činil cca 140 mld. Kč a skutečný deficit státního rozpočtu ČR dosáhl 192,39 mld. Kč. V letech 2010-2012 docházelo pouze k mírným rozdílům plánovaných a skutečných deficitů. Od roku 2013 do roku 2016 začalo docházet k růstu rozdílů mezi skutečným a plánovaným deficitem. Patrný rozdíl mezi plánovaným a skutečným saldem nastal v roce 2016 a činil cca 132 mld. Kč, přičemž byl plánován deficit státního rozpočtu a ve skutečnosti došlo k jeho přebytku. Další rozdíl je patrný v letech 2016 až 2018. V roce 2016 a 2018 byl skutečný rozpočet v přebytku 61,8 mld. Kč, i když byl plánovaný schodek státního rozpočtu. Obdobná situace nastala v roce 2018, kdy oproti plánovanému schodku vznikl přebytek ve výši 2,8 mld. Kč. V roce 2017 výsledek státního rozpočtu skončil téměř vyrovnaný, i když byl naplánovaný deficit cca ve výši 60 mld. Kč. V roce 2019 došlo pouze k mírnému rozdílu. Viditelný rozdíl mezi plánovaným a skutečným schodkem je

v roce 2020 a 2021, kdy v těchto letech sehrál velkou roli pokles výkonu ekonomiky v souvislosti s celosvětovou pandemií Covid-19. Z tohoto důvodu byly plánovány vysoké schodky státního rozpočtu, po novelách byly schváleny pro roky 2020 a 2021 deficity ve výši 500 mld. Kč. Nakonec skončil státní rozpočet v roce 2020 deficitem 367,4 mld. Kč a v roce 2021 deficitem 419,70 mld. Kč.

4.1.2 Výdaje, příjmy a saldo státního rozpočtu ČR

Skutečné schodky státních rozpočtů ovlivňují zejména výkyvy v ekonomické situaci, např. fáze hospodářského cyklu, ekonomická krize, nepředvídatelné situace, ale i postoj vládních činitelů k řešení schodků, který je ovlivněný nejen ekonomicky, ale i politicky. Tabulka 1 obsahuje skutečná salda státních rozpočtů, u kterých jsou uvedeny skutečné příjmy a výdaje, a meziroční změnu příjmů a výdajů za období 2007-2021.

Tabulka 1 Skutečná salda, příjmy a výdaje státních rozpočtů ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a meziroční změny příjmů a výdajů v letech 2007-2021 (v %)

Rok	Saldo státního rozpočtu	Příjmy	Výdaje	Meziroční změna příjmu	Meziroční změna výdajů
2007	-66,39	1 025,9	1 092,3	-	-
2008	-20,00	1 063,9	1 083,9	3,70	-0,77
2009	-192,39	974,6	1 167,0	-8,39	7,67
2010	-156,42	1 000,4	1 156,8	2,65	-0,87
2011	-142,77	1 012,8	1 155,5	1,24	-0,11
2012	-101,00	1 051,4	1 152,4	3,81	-0,27
2013	-81,26	1 091,9	1 173,1	3,85	1,80
2014	-77,78	1 133,8	1 211,6	3,84	3,28
2015	-62,80	1 234,5	1 297,3	8,88	7,07
2016	61,77	1 281,6	1 219,8	3,82	-5,97
2017	-6,15	1 273,6	1 297,8	-0,62	6,39
2018	2,94	1 403,9	1 401,0	10,23	7,95
2019	-28,52	1 523,2	1 551,7	8,50	10,76
2020	-367,40	1 475,5	1 842,9	-3,13	18,77
2021	-419,70	1 487,2	1 906,9	0,79	3,47

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2017, 2021a, 2022d)

Roky 2007 a 2008 lze označit za roky, kdy docházelo k nižšímu deficitu státního rozpočtu. To už neplatí o rocích 2009 až 2012, kdy došlo k prudkému nárůstu deficitů státního rozpočtu. Od roku 2012 do roku 2015 se dařilo vládě hospodařit s klesajícím schodkem státního rozpočtu a dokonce v roce 2016 došlo k přebytku státního rozpočtu. V roce 2017 došlo k mírnému deficitu a v roce 2018 došlo k přebytku státního rozpočtu. V roce 2019 byl opět výsledkem státního rozpočtu schodek. V roce 2020 a 2021 však došlo dosud k nezaznamenanému prudkému nárůstu deficitu státního rozpočtu.

Pokud se u příjmů porovnává jejich meziroční změna, tak největší pokles příjmů, a to o 8 %, byl mezi roky 2008 a 2009. Naopak největší nárůst příjmů, který se pohyboval mezi 8-10 %, byl mezi roky 2017 a 2018, 2014 a 2015, 2018 a 2019. Nejvýraznější meziroční změna výdajů byla mezi roky 2019 a 2020, a to o 19 %, a mezi roky 2018 a 2019, a to o 11 %.

Téměř ve všech letech 2007-2021 byly výdaje státního rozpočtu vyšší než jeho příjmy. Vzniklé schodkové hospodaření musí stát nějakým způsobem pokrýt, a to zpravidla dalším zadlužením. Historicky v České republice skončil státní rozpočet ČR ve schodku vždy, kromě let 1993-1995, 2016 a 2018.

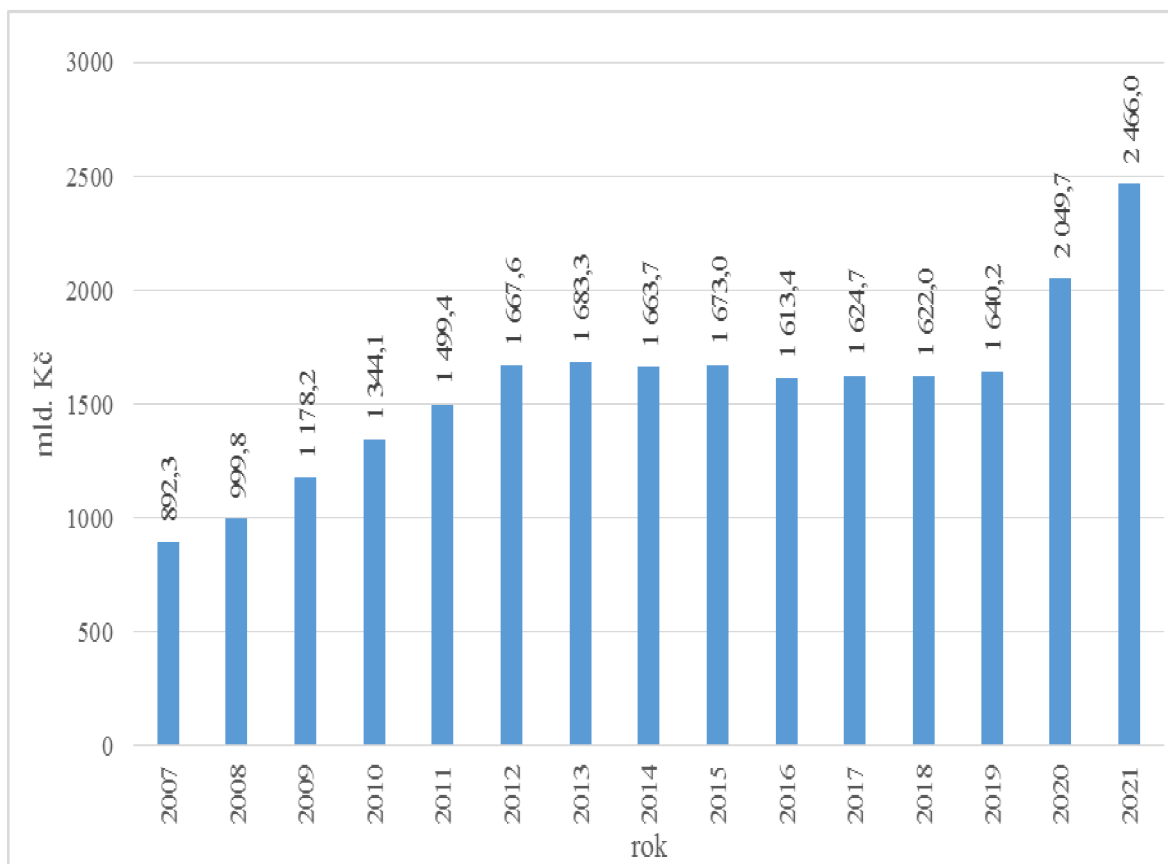
4.2 Státní dluh v letech 2007-2021

Státní dluh patří mezi ekonomické ukazatele, které odráží vývoj ekonomiky a veřejných financí, a zároveň je do budoucna ovlivňuje. Výši státního dluhu ovlivňuje především schodkové hospodaření státního rozpočtu ČR.

4.2.1 Vývoj státního dluhu

V roce vzniku samostatné České republiky (rok 1993) činil státní dluh 159 mld. Kč. V roce 2007 činil 892,3 mld. Kč a do roku 2021 se státní dluh navýšil až na 2 466 mld. Kč. Vývoj státního dluhu v letech 2007-2021 je zobrazen v grafu 2.

Graf 2 Státní dluh v letech 2007 až 2021 (v mld. Kč)

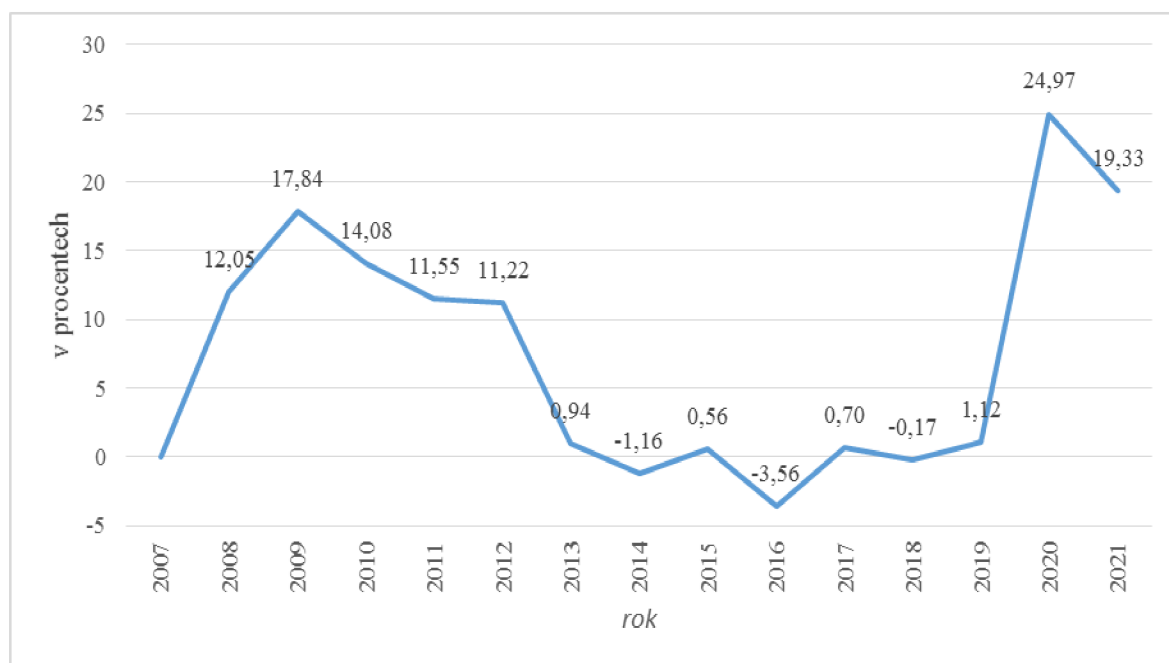

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b, 2022 e)

Státní dluh v roce 2007 činil 892,3 mld. Kč. V letech 2007-2021 státní dluh většinou rostl. Snížil se pouze v letech 2014, 2016 a 2018. Z grafu 2 je patrné, že k obrovskému navýšení státního dluhu došlo v letech 2020 a 2021, které bylo způsobeno celosvětovou pandemií Covid-19. Státní dluh v roce 2020 oproti roku 2019 se zvýšil o 409,5 mld. Kč a v roce 2021 se zvýšil oproti roku 2020 o 416,3 mld. Kč. Za celé sledované období 2007 až 2021 se státní dluh navýšil o 1 573,7 mld. Kč. Přitom za roky 2020 a 2021, tedy pouze za dva roky, se státní dluh zvýšil o 825,8 mld. Kč. Takto velkého navýšení státní dluh nedosáhl během let 2007 až 2019, tedy za 13 let, kdy se navýšil o 747,9 mld. Kč.

Porovnat státní dluh lze nejenom podle výše státního dluhu v nominálních hodnotách, ale např. i meziroční změnou státního dluhu v procentech, jak vykazuje graf 3.

Graf 3 Meziroční změna státního dluhu ČR v letech 2007 až 2021 (v procentech)

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b, 2022e)

Na grafu 3 lze pozorovat v letech 2007 až 2021 dva meziroční růsty státního dluhu ČR. Prvním z nich byl růst státního dluhu v roce 2008 a 2009. Koresponduje to s ekonomickou krizí, která tehdy v ČR nastala. Od roku 2010 do roku 2013 docházelo k meziročnímu snižování růstu státního dluhu. Patrný rozdíl snižování dluhu je vidět mezi roky 2012 a 2013. V letech 2013 až 2019 nebyly žádné velké rozdíly v meziroční změně státního dluhu. V letech 2014, 2016 a 2018 dokonce došlo k meziročnímu poklesu státního dluhu. Tento pokles byl způsoben dobrými ekonomickými podmínkami, kdy došlo k oživení ekonomiky po mírné recesi v letech 2012 a 2013. Obrovský meziroční růst státního dluhu způsobený celosvětovou pandemií Covid-19 byl v roce 2020, kdy se zvýšil oproti roku 2019 o 23,85 p. b.

4.2.2 Členění státního dluhu na domácí a zahraniční

Státní dluh se člení na domácí dluh a zahraniční dluh, a to podle měny, ve které je emitován. Do domácího dluhu jsou zahrnuty státní pokladniční poukázky, spořicí státní dluhopisy, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy a ostatní zdroje. Zahraniční dluh zahrnuje střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy, přijaté zápůjčky a úvěry a směnky. Hodnoty skutečného státního dluhu, který je členěn na domácí a zahraniční dluh, a meziroční změnu domácího a zahraničního dluhu v letech 2007-2021, jsou uvedeny v tabulce 2.

Tabulka 2 Skutečný státní, domácí a zahraniční dluh v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a meziroční změna domácího a zahraničního dluhu v letech 2007-2021 (v %)

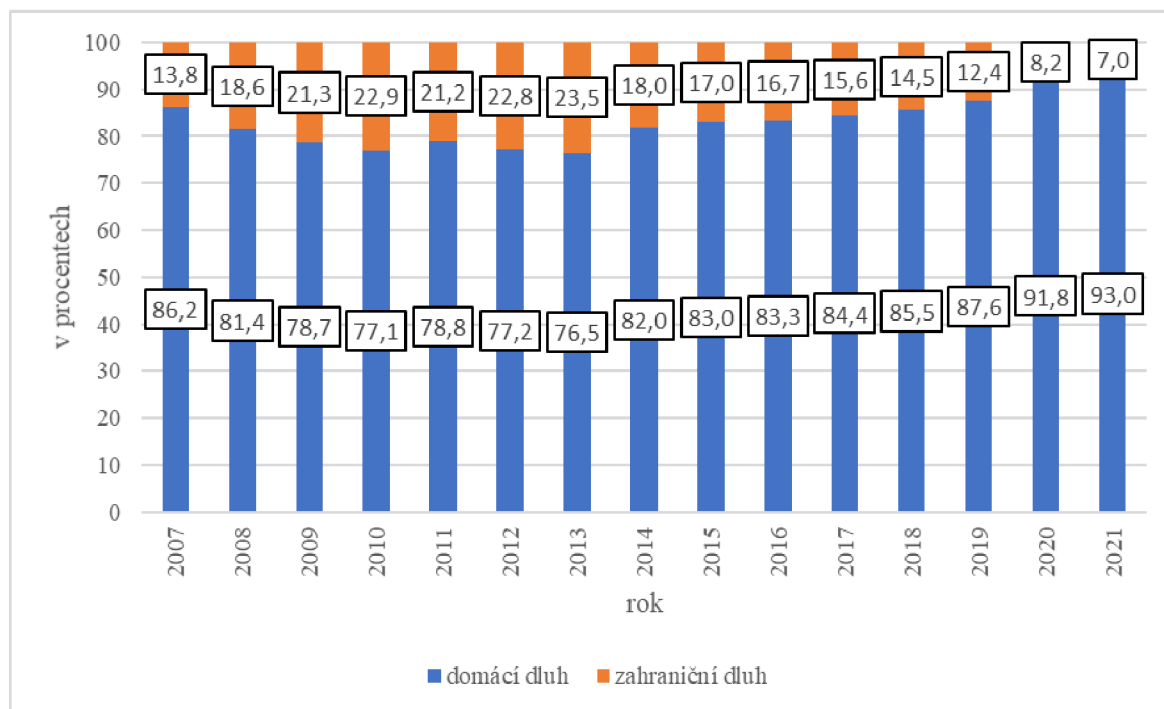
Rok	Státní dluh celkem	Domácí dluh	Zahraniční dluh	Meziroční změna domácího dluhu	Meziroční změna zahraničního dluhu
2007	892,3	769,3	123,0	-	-
2008	999,8	814,3	185,5	5,85	50,81
2009	1 178,2	926,7	251,5	13,80	35,58
2010	1 344,1	1 036,3	307,8	11,83	22,39
2011	1 499,4	1 182,2	317,2	14,08	3,05
2012	1 667,6	1 287,3	380,3	8,89	19,89
2013	1 683,3	1 288,1	395,2	0,06	3,92
2014	1 663,7	1 363,7	300,0	5,87	-24,09
2015	1 673,0	1 389,4	283,6	1,88	-5,47
2016	1 613,4	1 343,6	269,8	-3,30	-4,87
2017	1 624,7	1 370,9	253,8	2,03	-5,93
2018	1 622,0	1 386,5	235,5	1,14	-7,21
2019	1 640,2	1 437,4	202,8	3,67	-13,89
2020	2 049,7	1 882,6	167,2	30,97	-17,55
2021	2 465,7	2 292,0	173,7	21,75	3,89

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b)

Z tabulky 2 je patrné, že v letech 2007-2021 byl téměř stálý růst u domácího dluhu. Vyšší nárůst domácího, ale i zahraničního dluhu byl zaznamenán v letech 2009, 2010 a 2011. U zahraničního dluhu byl nejvyšší meziroční nárůst zaznamenán v roce 2008, kdy se zvýšil ze 123 mld. Kč v roce 2007 na 185,5 mld. Kč v roce 2008. Zvyšování domácího i zahraničního dluhu souviselo s ekonomickou krizí, která se začala v ČR projevovat koncem roku 2008. Zajímavé je, že od roku 2014 do roku 2020 meziročně klesal zahraniční dluh. A to i v letech 2019 a 2020, kdy v ČR došlo k poklesu ekonomiky v souvislosti s pandemií Covid-19. Naopak v roce 2020, kdy došlo u domácího dluhu k meziročnímu skokovému navýšení téměř o 31 %, se na státním dluhu ve výši 2 049,7 mld. Kč podílel domácí dluh částkou 1 882,6 mld. Kč a zahraniční dluh jen částkou 167,2 mld. Kč. Druhé nejvyšší navýšení domácího dluhu bylo v roce 2021, a to téměř o 22 %, kdy se na státním dluhu ve výši 2 465,7 mld. Kč podílel domácí dluh částkou 2 292 mld. Kč.

Výše uvedená tabulka ukazuje, že domácí dluh, kromě roku 2016, neustále rostl. Zahraniční dluh měl růstovou tendenci od roku 2007 do roku 2013 a od roku 2014 do roku 2020 měl neustále klesající tendenci. Vývoj podílu domácího a zahraničního dluhu na celkovém státním dluhu v letech 2007-2021 ukazuje graf 4.

Graf 4 Podíl domácího a zahraničního dluhu na státním dluhu ČR v letech 2007-2021 (v procentech)

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b)

Od roku 2007 do roku 2010 je v grafu 4 vidět zvyšování podílu zahraničního dluhu na státním dluhu, a to z 13,8 % na 22,9 %. V tomto období muselo naopak docházet k snižování podílu domácího dluhu na státním dluhu, a to z 86,2 % na 77,1 %. K největšímu růstu podílu zahraničního dluhu na státním dluhu došlo v roce 2008, kdy oproti roku 2007 se navýšil o 4,8 p. b. Zahraniční dluh v letech 2011 až 2013 se podílí na celkovém státním dluhu cca z 22 %. Od roku 2014 dochází ke klesání podílu zahraničního dluhu na státním dluhu z 18 % v roce 2014 na 7,0 % v roce 2021. Největší poklesy zahraničního dluhu na státním dluhu byly zaznamenány v letech 2014, kdy poklesl oproti roku 2013 o 5,5 p. b., a 2020, kdy poklesl oproti roku 2019 o 4,2 p. b.

4.2.3 Vývoj a struktura domácího dluhu v letech 2007-2021

Domácí dluh se na státním dluhu v letech 2007-2021 podílí cca ze 76,5 až 93 % a je tvořen především střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy, státními pokladničními poukázkami, spořicími státními dluhopisy a ostatními zdroji. Hodnoty jednotlivých zdrojů domácího dluhu jsou uvedeny v tabulce 3.

Tabulka 3 Struktura domácího dluhu ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a jeho meziroční změny (v %)

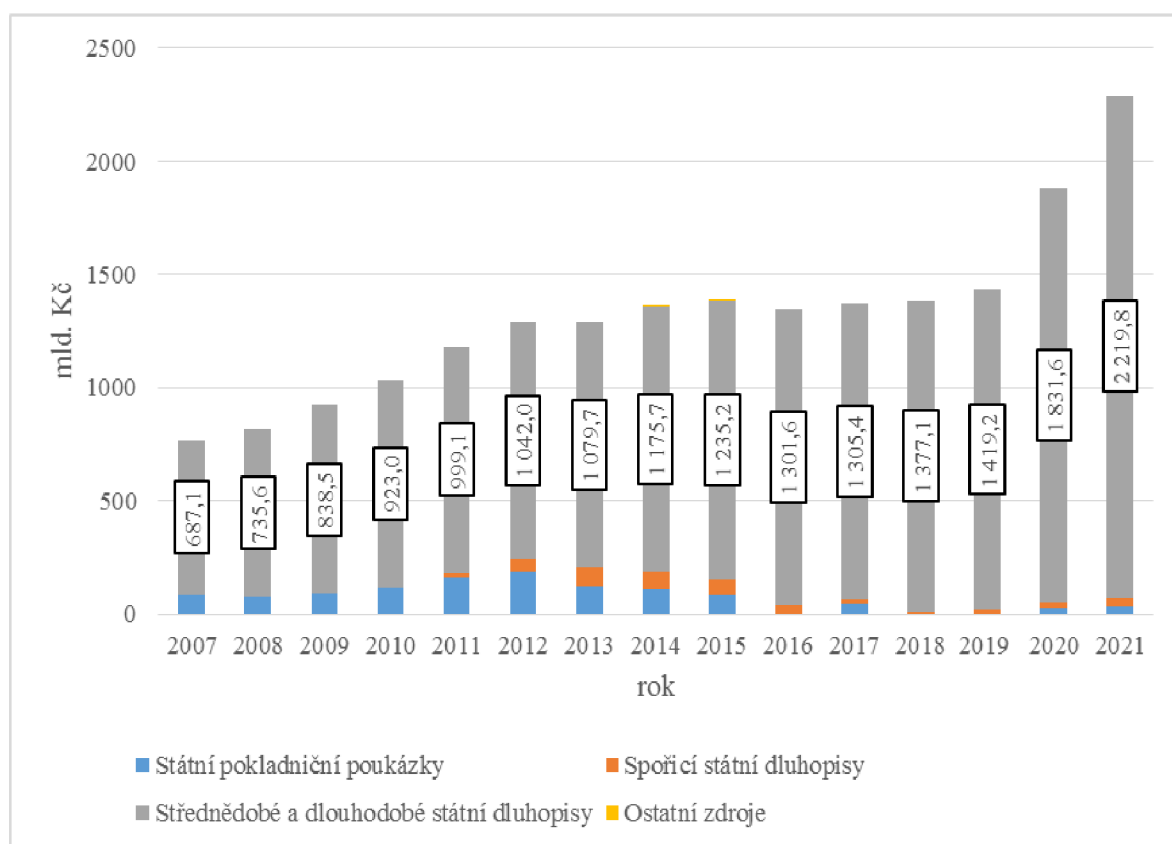
Rok	Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouh. st. dluhopisy	Ostatní zdroje	Meziroční změna v %		
					Státní pokl. poukázky	Spořicí st. dluhopisy	Střed. a dl. st. dluhopisy
2007	82,2	0	687,1	0	-	-	-
2008	78,7	0	735,6	0	-4	-	7
2009	88,2	0	838,5	0	12	-	14
2010	113,3	0	923,0	0	28	-	10
2011	162,6	20,4	999,1	0	44	-	8
2012	189,1	56,2	1 042,0	0	16	175	4
2013	120,9	87,6	1 079,7	0	-36	56	4
2014	107,6	77,8	1 175,7	2,5	-11	-11	9
2015	84,4	66,9	1 235,2	2,9	-22	-14	5
2016	4,2	37,8	1 301,6	0	-95	-43	5
2017	44,0	21,5	1 305,4	0	948	-43	0
2018	4,2	5,2	1 377,1	0	-90	-76	5
2019	4,5	13,0	1 419,2	0,6	7	150	3
2020	25,4	25,6	1 831,6	0	464	97	29
2021	33,3	38,9	2 219,8	0	31	52	21

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b)

Z tabulky 3 je patrné, že největší položku v domácím dluhu ve všech letech 2007 až 2021 zaujímaly střednědobé a dlouhodobé dluhopisy, u kterých se projevoval stálý meziroční růst. Jejich největší meziroční růst byl v roce 2020, a to o 29 % oproti roku 2019. Objem státních pokladničních poukázek od roku 2008 do roku 2012 rostl, a to z hodnoty 78,7 mld. Kč na hodnotu 189,1 mld. Kč. Od roku 2013 do roku 2016 jeho hodnota klesala. V roce 2017 došlo k jeho růstu na 44 mld. Kč. K jeho snížení došlo v roce 2018 na 4,2 mld. Kč a v roce 2019 na 4,5 mld. Kč. Státní pokladniční poukázky stouply v roce 2020 na 25,4 mld. Kč a v roce 2021 na 33,3 mld. Kč. Spořicí státní dluhopisy se podílely na tvorbě domácího dluhu od roku 2011. Jejich největší meziroční růst byl zaznamenán

v roce 2012, kdy oproti roku 2011 vzrostly o 175 %. Největší hodnoty dosáhly v roce 2013, a to 87,6 mld. Kč a nejmenší hodnoty dosáhly v roce 2018, a to 5,2 mld. Kč. Ostatní zdroje se podílely na domácím dluhu v letech 2014, 2015 a 2019 a jsou vzhledem k předchozím zdrojům v zanedbatelných částkách. Strukturu domácího dluhu ČR v letech 2007-2021 a postavení střednědobých a dlouhodobých dluhopisů na tvorbě domácího dluhu ve všech letech 2007 až 2021 zobrazuje graf 5.

Graf 5 Struktura domácího dluhu ČR v letech 2007-2021 (v mld. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b)

Na grafu 5 je ve struktuře domácího dluhu zcela patrné dominantní postavení střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů a jejich vzrůstající trend v růstu, který skončil jeho obrovským nárůstem v roce 2020, kdy činil 1 831,6 mld. Kč, a v roce 2021, kdy činil 2 219,8 mld. Kč. K největšímu meziročnímu navýšení střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů došlo v roce 2020, kdy se oproti roku 2019 navýšily o 412,4 mld. Kč. K jejich velkému meziročnímu navýšení došlo také v roce 2021, kdy se oproti roku 2020 navýšily o 388,2 mld. Kč. Na struktuře domácího dluhu se viditelněji

projevovaly státní pokladniční poukázky v letech 2010 až 2014, kdy přesáhly hodnotu 100 mld. Kč a spořicí státní dluhopisy v letech 2012 až 2015.

4.2.4 Vývoj a struktura státního zahraničního dluhu v letech 2007-2021

Zahraněční dluh se na státním dluhu v letech 2007-2021 podílí cca ze 7,0 až 23,5 % a je tvořen střednědobými a dlouhodobými státními dluhopisy, přijatými zápůjčkami a úvěry a směnkami. Hodnoty jednotlivých zdrojů zahraničního dluhu jsou uvedeny v tabulce 4.

Tabulka 4 Struktura zahraničního dluhu v letech 2007-2021 (v mld. Kč) a jeho meziroční změny (v %)

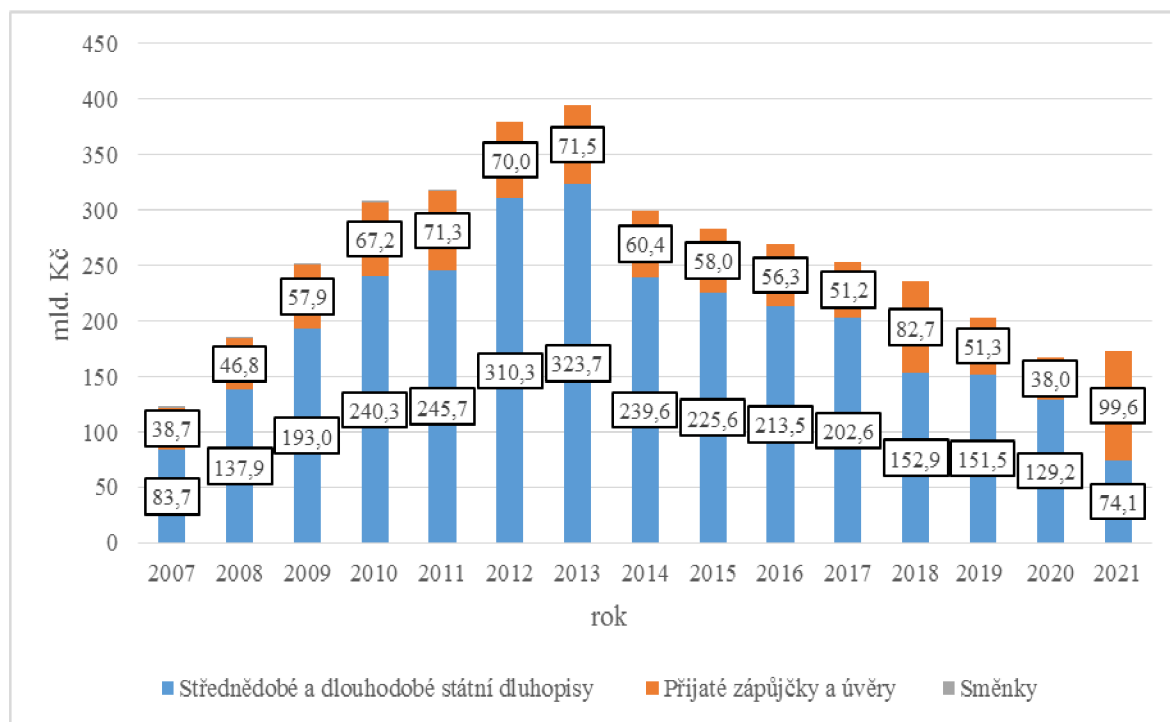
Rok	Střednědobé a dlouh. státní dluhopisy	Přijaté zápůjčky a úvěry	Směnky	Meziroční změna v %	
				Stř. a dl. st. dluhopisy	Přij. zápůjčky a úvěry
2007	83,7	38,7	0,6	-	-
2008	137,9	46,8	0,8	65	21
2009	193,0	57,9	0,6	40	24
2010	240,3	67,2	0,3	25	16
2011	245,7	71,3	0,1	2	6
2012	310,3	70,0	0	26	-2
2013	323,7	71,5	0	4	2
2014	239,6	60,4	0	-26	-16
2015	225,6	58,0	0	-6	-4
2016	213,5	56,3	0	-5	-3
2017	202,6	51,2	0	-5	-9
2018	152,9	82,7	0	-25	62
2019	151,5	51,3	0	-1	-38
2020	129,2	38,0	0	-15	-26
2021	74,1	99,6	0	-43	162

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b)

Z tabulky lze vyčíst patrné dominantní postavení střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů ve struktuře zahraničního dluhu a jejich vzrůstající trend do roku 2013. K jejich největšímu meziročnímu růstu došlo v roce 2008, kdy se oproti roku 2007 zvýšily o 65 %, a v roce 2009, kdy se oproti roku 2008 zvýšily o 40 %. Od roku 2014 do roku 2021 naopak docházelo k jejich meziročnímu poklesu. K největšímu poklesu došlo v roce 2021, kdy se oproti roku 2020 snížily o 43 %. Přijaté zápůjčky a úvěry se projeví na struktuře zahraničního dluhu ve všech letech 2011 až 2021, a to v rozpětí cca od 38 mld. Kč v roce

2007 až do 99,6 mld. Kč v roce 2021. Největší meziroční růst zaznamenaly přijaté zápůjčky a úvěry v roce 2021, kdy oproti roku 2020 se navýšily o 162 %. Směnky se na zahraničním dluhu podílely v letech 2007 až 2011 v nepatrných hodnotách. Převažují výše střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů na zahraničním dluhu ve všech letech 2007 až 2021 je vidět v grafu 6.

Graf 6 Struktura zahraničního dluhu v letech 2007-2021 (v mld. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021b)

Na grafu 6 je vidět ve struktuře zahraničního dluhu, tak jak bylo i ve struktuře domácího dluhu, dominantní postavení střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů. V roce 2007 činily 83,7 mld. Kč a jejich hodnota se navyšovala do roku 2013 na 323,7 mld. Kč. V roce 2014 oproti roku 2013 došlo k jejich razantnímu snížení o 84,1 mld. Kč na 239,6 mld. Kč. Dále docházelo k jeho postupnému snižování až do roku 2021 na hodnotu 74,1 mld. Kč. Přijaté zápůjčky a úvěry se na struktuře zahraničního dluhu v letech 2007-2021 podílely menší měrou než střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy, výjimkou byl pouze rok 2021, kdy činily 99,6 mld. Kč, zatímco střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy byly ve výši 74,1 mld. Kč. Směnky se podílely na zahraničnímu dluhu v tak nepatrných hodnotách, že je graf nezaznamenal.

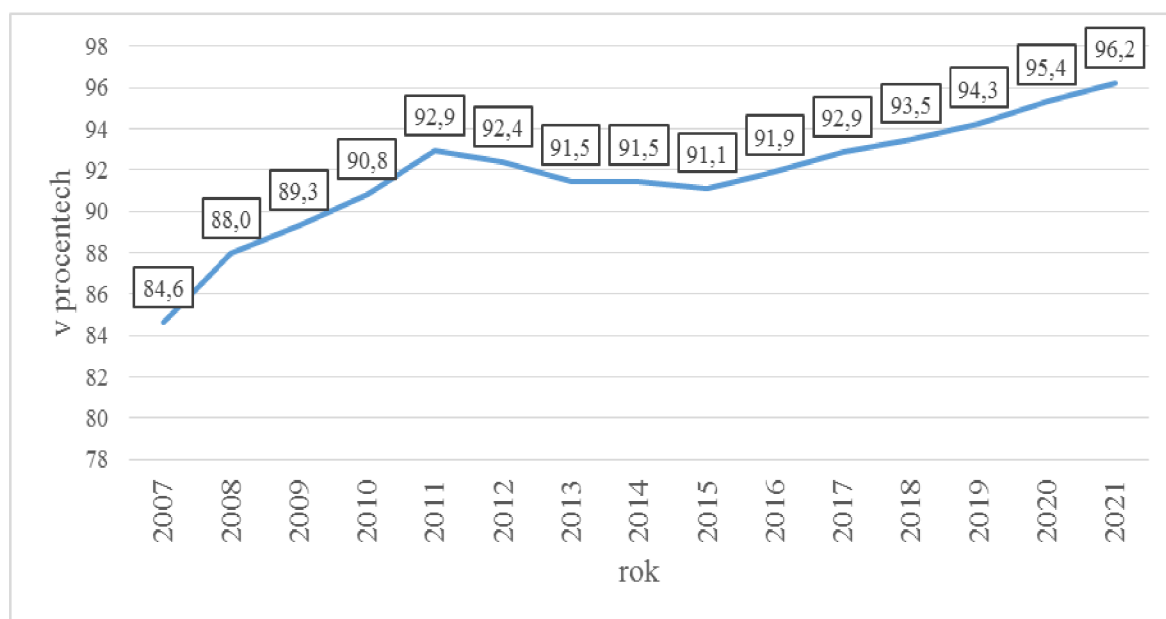
4.3 Vývoj a struktura veřejného dluhu v letech 2007-2021

Sledování vývoje a struktury veřejného dluhu je důležité nejen pro rozbor ekonomiky České republiky, ale takto získané informace slouží zejména pro plánování ekonomiky na příští roky. Na veřejném dluhu se největším rozsahem podílí státní dluh.

4.3.1 Státní a veřejný dluh

Do ukazatele veřejného dluhu vstupují např. rozpočty krajů, obcí, zdravotních pojišťoven, ale v převažující míře se na výši veřejného dluhu podílí státní dluh. Vývoj státního dluhu tak zpravidla koresponduje s vývojem veřejného dluhu. Graf 7 zobrazuje podíl státního dluhu na veřejném dluhu v letech 2007-2021 v mld. Kč (hodnota veřejného dluhu v roce 2021 je vzata podle odhadu).

Graf 7 Podíl státního dluhu na veřejném dluhu v letech 2007-2021 (v procentech)

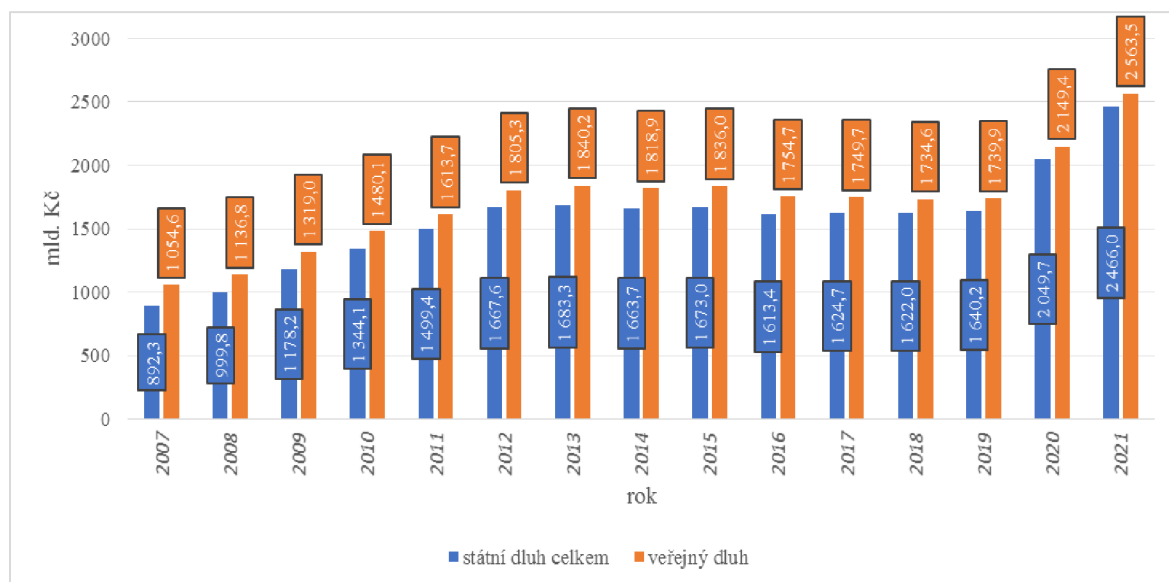

Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad (2022), Česká národní banka (2022)

Z grafu 7 je vidět, že podíl státního dluhu na veřejném dluhu od roku 2007 do roku 2011 rostl, a to z 84,6 % na 92,9 %. Od roku 2012 do roku 2015 je vidět u podílu státního dluhu na veřejném dluhu mírně klesající tendence a od roku 2015 došlo k jeho trvalému růstu. V roce 2015 se státní dluh podílel na veřejném dluhu z 91,1 %, v roce 2020 z 95,4 % a v roce 2021 z 96,2 %. Pokud se vezme v úvahu celé sledované období, státní dluh se rozhodující měrou podílel na výši veřejného dluhu a docházelo k postupnému navyšování

podílu státního dluhu na veřejném dluhu. Konkrétní hodnoty státního a veřejného dluhu v letech 2007-2021 jsou uvedeny v grafu 8.

Graf 8 Státní a veřejný dluh v letech 2007-2021 (v mld. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad (2022), Česká národní banka (2022)

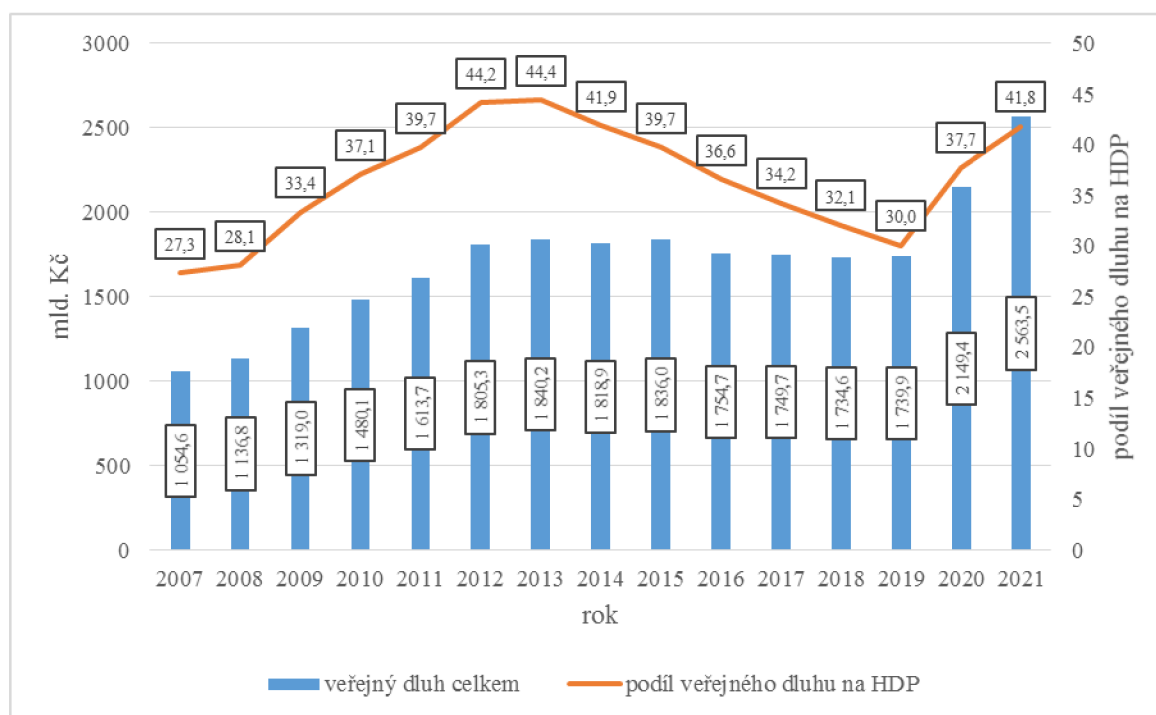
Na grafu 8 je vidět v rozmezí let 2007 až 2021 trend růstu státního a veřejného dluhu. Státní dluh se v tomto rozmezí let zvýšil o 1 573,7 mld. Kč, a to v roce 2007 z 892,3 mld. Kč na 2 460,0 mld. Kč v roce 2021. Veřejný dluh se ve stejném období zvýšil o 1 508,9 mld. Kč, a to v roce 2007 z 1 054,6 mld. Kč na 2 563,5 bil. Kč v roce 2021. Snížení státního dluhu nastalo pouze v letech 2014, 2016 a 2018 a v těchto letech se snížil i veřejný dluh. K rozdílnému vývoji došlo v roce 2017, kdy oproti roku 2016 se státní dluh zvýšil o 11,3 mld. Kč a veřejný dluh se snížil o 5 mld. Kč. K největšímu nárůstu státního a veřejného dluhu došlo v roce 2020, kdy přijatá opatření v souvislosti s pandemií Covid-19 měla vliv na zvýšení nejen deficitu státního rozpočtu, ale i na zvýšení státního dluhu a veřejného dluhu.

4.3.2 Podíl veřejného dluhu na HDP v ČR

Samostatné ukazatele, jako je např. výše státního nebo veřejného dluhu, mají určitou vypovídací hodnotu, ale pro sledování a hodnocení jakékoliv ekonomiky, tedy i ekonomiky ČR, je vhodné tyto ukazatele hodnotit ve vztahu k HDP.

Důležitým ukazatelem pro sledování a hodnocení ekonomiky ČR je podíl veřejného dluhu k HDP, který je zobrazen v grafu 9 (hodnoty veřejného dluhu a HDP v roce 2021 jsou vzaty podle odhadu).

Graf 9 Podíl veřejného dluhu na HDP v letech 2007-2021 (v procentech)

Zdroj: vlastní zpracování, Český statistický úřad (2022), Česká národní banka (2022)

Podíl veřejného dluhu na HDP, jak je patrné z grafu 9, od roku 2007 do roku 2013 stále stoupal, a to z hodnot 27,3 % na 44,4 %. V tomto období došlo k nejvyššímu růstu podílu veřejného dluhu na HDP v roce 2009, a kdy oproti roku 2008 se zvýšil o 5,3 p. b. Jeho růst byl způsoben ekonomickou krizí. Od roku 2014 do roku 2019 podíl státního dluhu na HDP z hodnoty 41,9 % klesl na 30,0 %. Podíl státního dluhu na HDP prudce vzrostl v roce 2020 na 37,7 %, tj. oproti roku 2019 se zvýšil o 7,7 p. b. Jeho nárůst byl i v roce 2021, a to na 41,8 %. Oproti roku 2020 se zvýšil o 4,1 p. b. Důvodem růstu podílu veřejného dluhu na HDP byl způsoben pandemií Covid-19.

4.3.3 Ukazatel veřejného dluhu k HDP u států EU

O tom, jak se státům daří vyrovnávat své dluhy, svědčí absolutní výše dluhu jednotlivých států a jejich změna v čase. Podle této hodnoty nelze porovnávat členské státy EU

navzájem, protože se jejich makroekonomické ukazatele liší. Jedním z možných ukazatelů, kterým lze porovnat stav ekonomiky jednotlivých států EU, je poměr veřejného dluhu k HDP. V tabulce 5 jsou uvedeny podíly veřejných dluhů k HDP k 31. 12. 2020 a ke konci 3. čtvrtletí 2021 u členských států EU. V příloze 1 se nalézají podíly veřejných dluhů k HDP jednotlivých členských států EU v letech 2009-2020.

Tabulka 5 Poměr veřejného dluhu k HDP u členských států EU k 31. 12. 2020 a ke konci 3. čtvrtletí 2021 (v procentech)

Stát	Veřejný dluh k HDP v %	
	k 31. 12. 2020	k 30. 9. 2021
Estonsko	19,0	19,6
Bulharsko	24,7	24,2
Lucembursko	24,8	25,3
Švédsko	39,7	36,1
Dánsko	42,1	39,5
Česká republika	37,7	40,5
Lotyšsko	43,2	43,6
Litva	46,6	45,1
Rumunsko	47,4	48,5
Nizozemsko	54,3	52,6
Polsko	57,4	56,6
Malta	53,3	57,2
Irsko	58,4	57,6
Slovensko	59,7	61,1
Finsko	69,6	68,7
Německo	68,7	69,4
Průměr EU	75,5	74,7
Slovinsko	79,8	79,6
Maďarsko	80,1	80,3
Chorvatsko	87,3	82,4
Rakousko	83,2	84,1
Kypr	115,3	109,6
Belgie	112,8	111,4
Francie	115,0	116,0
Španělsko	120,0	121,8
Portugalsko	135,2	130,5
Itálie	155,6	155,3
Řecko	206,3	200,7

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat 2020 a 2021

Česká republika patří mezi nejméně zadlužené státy Evropské unie. Poměr vládního dluhu k HDP činil na konci roku 2020 u ČR 37,7 % a ČR tak zaujímala 4. místo na pomyslném žebříčku členských států EU. Nižšího poměru veřejného dluhu k HDP dosáhly pouze Estonsko (19,0 %), Bulharsko (24,7 %) a Lucembursko (24,8 %). K 30. 9. 2021 dosahoval v ČR poměr veřejného dluhu k HDP 40,5 % a v porovnání s koncem roku 2020 klesla ČR na 6. místo. Nižšího poměru veřejného dluhu k HDP k 30. 9. 2021, než měla Česká republika, tak dosáhly Švédsko (36,1 %) a Dánsko (39,5 %).

Ve 3. čtvrtletí 2021 vykazovalo sedm členských států podíl veřejného dluhu k HDP více než 100 %. Mezi extrémně zadlužené země patřilo Řecko (200,7 %), Itálie (155,3 %), Portugalsko (130,5 %), Španělsko (121,8 %), Francie (116,0 %), Belgie (111,4 %) a Kypr (109,6 %). Poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu ukazuje výši dluhu k velikosti ekonomiky daného státu. Tento poměr patří mezi maastrichtská kritéria a měl by být nižší než 60 %. Tuto podmínku za 3. čtvrtletí 2021 splnilo pouze 13 členských států, včetně České republiky.

Mezi členské státy EU, které ke konci 3. čtvrtletí 2021 vykazovaly podíl veřejného dluhu k HDP více než 60 %, patřily takové státy, jako je Slovensko (61,1 %), Finsko (68,7 %), Německo (69,4 %), Slovinsko (79,6 %), Maďarsko (80,3 %), Chorvatsko (82,4 %) a Rakousko (84,1 %).

Průměrná hodnota poměru veřejného dluhu k HDP členských států EU ke konci 3. čtvrtletí 2021 činila 74,7 %. Na postavení České republiky v pomyslném žebříčku mezi 27 státy EU bude mít vliv nejen ekonomický a politický vývoj v ČR, ale i v ostatních členských zemích EU.

4.4 Významné události s dopadem na zadlužení

Na prohlubující se zadlužení ČR měla vliv světová ekonomická krize, která se v ČR začala projevovat koncem roku 2008. Událostí, která velmi rychle prohloubila zadlužení ČR, byla koronavirová pandemie, která zasáhla Českou republiku v roce 2020.

4.4.1 Vývoj státního dluhu v letech 2008 a 2009

Světová ekonomická krize zasáhla i Českou republiku, kde se začala projevovat koncem roku 2008. Tabulky 6 a 7 obsahují kumulovaná měsíční salda státního rozpočtu, příjmů a výdajů v mld. Kč v letech 2008 a 2009.

Tabulka 6 Kumulovaná salda státního rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2008 (v mld. Kč)

Rok 2008	Saldo	Příjmy	Výdaje
Leden	9,73	98,87	89,14
Únor	-4,97	168,12	173,09
Březen	-13,35	270,14	283,49
Duben	-28,09	348,64	376,73
Květen	-38,32	412,47	450,79
Červen	-5,65	536,57	542,22
Červenec	9,27	627,78	618,50
Srpen	5,32	691,40	686,08
Září	10,47	794,46	783,98
Říjen	10,94	880,48	869,54
Listopad	-6,52	946,98	953,49
Prosinec	-19,37	1 064,57	1 083,94

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2009b)

Z tabulky 6 je patrné, že kumulovaná měsíční salda státního rozpočtu v roce 2008 byla kolísavá. V lednu, červenci, srpnu, září a říjnu 2008 došlo k přebytkovým kumulovaným saldům. V lednu 2008 činilo saldo státního rozpočtu přebytek 9,73 mld. Kč, příjmy činily 98,87 mld. Kč a výdaje 89,14 mld. Kč. V únoru až červnu 2008 byla vykázána kumulovaná salda schodková, kdy největší kumulovaný schodek státního rozpočtu vznikl v květnu 2008, a to 38,32 mld. Kč, kumulované příjmy činily 412,47 mld. Kč a výdaje 450,79 mld. Kč. V měsících červenec až říjen 2008 byly vykázány přebytky u kumulovaných měsíčních sald. Největší kumulovaný přebytek byl vykázán v říjnu 2008, a to 10,94 mld. Kč, kdy kumulované příjmy činily 880,48 mld. Kč a výdaje 869,54 mld. Kč. Rok 2008, kdy konec tohoto roku Českou republiku postihla ekonomická krize, skončil schodkem 19,37 mld. Kč, kdy příjmy činily 1 064,57 mld. Kč a výdaje 1 083,94 mld. Kč. Z tabulky 7 je vidět, že ekonomická krize se naplno projevila v České republice až v roce 2009, ve kterém saldo státního rozpočtu činilo 192,39 mld. Kč.

Tabulka 7 Kumulovaná salda státního rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2009 (v mld. Kč)

Rok 2009	Saldo	Příjmy	Výdaje
Leden	0,5	85,0	84,5
Únor	5,4	183,7	178,4
Březen	-2,4	271,6	273,9
Duben	-55,7	341,3	396,9
Květen	-71,4	400,0	471,4
Červen	-68,3	506,7	575,0
Červenec	-76,2	586,8	663,0
Srpen	-89,6	643,9	733,5
Září	-87,3	726,8	814,1
Říjen	-138,1	809,8	947,9
Listopad	-169,4	873,4	1 042,8
Prosinec	-192,4	974,6	1 167,0

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2010b)

Z tabulky 7 je vidět, že saldo státního rozpočtu začalo v lednu přebytkem 0,5 mld. Kč. V únoru 2009 bylo vykázáno kumulované přebytkové saldo ve výši 5,4 mld. Kč, kdy kumulované příjmy činily 183,7 mld. Kč a výdaje 178,4 mld. Kč. V březnu 2019 vykazovalo kumulované saldo mírný deficit ve výši 2,4 mld. Kč, kdy kumulované příjmy činily 271,6 mld. Kč a výdaje 273,9 mld. Kč. Duben až prosinec 2019 byl poznamenán ekonomickou krizí v ČR a kumulovaná salda za tyto měsíce skončila deficity s růstovým trendem. V dubnu 2009 kumulované saldo činilo schodek 55,7 mld. Kč, kdy kumulované příjmy činily 341,3 mld. Kč a výdaje 396,9 mld. Kč. Schodek státního rozpočtu za rok 2009 činil 192,4 mld. Kč, kdy příjmy byly ve výši 974,6 mld. Kč a výdaje 1167,0 mld. Kč. Hodnota schodku státního rozpočtu z roku 2009 byla překonána až v roce 2020 a 2021.

4.4.2 Vývoj státního dluhu v letech 2019 a 2020

Na konci roku 2019 se objevil nový koronavirus v Číně. Během roku 2020 došlo v České republice v souvislosti s celosvětovou pandemií Covid-19 k podstatnému omezení ekonomických aktivit a k velkému prohloubení zadlužení, které pokračovalo v roce 2021. Tabulky 8 a 9 obsahují pro srovnání kumulovaná salda státního rozpočtu, příjmů a výdajů v mld. Kč v letech 2019 (před pandemií) a 2020 (v pandemii).

Tabulka 8 Kumulovaná salda státního rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2019 (v mld. Kč)

Měsíc	Saldo	Příjmy	Výdaje
Leden	8,8	121,8	113,0
Únor	-19,9	217,4	237,3
Březen	-9,2	364,3	373,6
Duben	-29,7	470,9	500,6
Květen	-50,9	584,2	635,1
Červen	-20,7	743,9	764,6
Červenec	-9,7	863,3	873,0
Srpen	-15,4	969,8	985,2
Září	-21,0	1 103,3	1 124,2
Říjen	-19,6	1 221,1	1 240,6
Listopad	-38,6	1 351,5	1 390,1
Prosinec	-28,5	1 523,2	1 551,7

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2020)

Tabulka 8 ukazuje, že v lednu 2019 bylo saldo státního rozpočtu v přebytku 8,8 mld. Kč, kdy příjmy činily 121,8 mld. Kč a výdaje 113,0 mld. Kč. Kumulovaná salda státního rozpočtu v měsících únor až prosinec 2019 vykazovala už pouze schodky. Schodek státního rozpočtu za rok 2019 činil 28,5 mld. Kč, kdy příjmy byly ve výši 1 523,2 mld. Kč a výdaje 1 551,7 mld. Kč, a řadí se mezi nižší rozpočtové deficity v ČR v letech 2007-2021.

Tabulka 9 Kumulovaná salda státního rozpočtu, příjmů a výdajů v roce 2020 (v mld. Kč)

Měsíc	Saldo	Příjmy	Výdaje
Leden	-8,0	124,1	132,1
Únor	-27,4	229,2	256,6
Březen	-44,7	377,3	422,0
Duben	-93,8	467,9	561,7
Květen	-157,4	571,6	729,0
Červen	-195,2	699,7	894,9
Červenec	-205,1	817,1	1 022,2
Srpen	-230,3	929,4	1 159,7
Září	-252,7	1 058,3	1 311,0
Říjen	-274,0	1 178,8	1 452,7
Listopad	-341,5	1 313,6	1 655,1
Prosinec	-367,4	1 475,5	1 842,9

Zdroj: vlastní zpracování, Ministerstvo financí ČR (2021c)

Kumulovaná salda státního rozpočtu ve všech měsících roku 2020 byla už pouze schodková. Schodek státního rozpočtu za rok 2020 činil 367,4 mld. Kč, kdy příjmy byly ve výši 1 475,5 mld. Kč a výdaje 1 842,9 mld. Kč, a od roku 2007 do roku 2020 byl nejvyšším deficitem v ČR. Překonal ho pouze deficit státního rozpočtu z roku 2021, který dosáhl hodnoty 419,7 mld. Kč, kdy příjmy byly ve výši 1 487,2 mld. Kč a výdaje 1 906,9 mld. Kč.

Vláda ČR zareagovala nejrůznějšími fiskálními stimuly na pokles ekonomiky v souvislosti s pandemií Covid-19. Přijatá opatření však podstatně zvýšila výdaje státního rozpočtu, které měly za následek zvýšené deficity veřejných rozpočtů, a zároveň se zprostředkovaně promítly do razantního zvýšení zadlužení ČR.

5 Výsledky a diskuse

Pro chod České republiky, jako pro každý stát, je důležité získat prostředky pro veřejný sektor k financování základních i doplňkových funkcí státu a veřejné správy, poskytování veřejných statků a služeb na neziskové bázi. Děje se to prostřednictvím rozpočtové soustavy, která zahrnuje veřejné rozpočty (státní rozpočet, územní rozpočty krajů, měst a obcí) a mimorozpočtové fondy (např. fondy zdravotního pojištění). V rozpočtové soustavě dochází k přerozdělování finančních zdrojů. Podstatná část příjmů a výdajů prochází největším veřejným rozpočtem, a to státním rozpočtem. Výsledek státního rozpočtu ovlivňuje výše příjmů a výdajů. Příjmy státního rozpočtu byly nejnižší v roce 2009 a činily 974,6 mld. Kč, nejvyšší byly v roce 2021 a činily 1 487,2 mld. Kč. Výdaje státního rozpočtu byly nejnižší v roce 2008 a činily 1 083,9 mld. Kč, nejvyšší byly v roce 2021 a činily 1 906,9 mld. Kč. Pokud se u příjmů porovnává jejich meziroční změna, tak k nejvyššímu poklesu příjmů, došlo mezi roky 2008 a 2009 o 8,39 %, a to z 1 063,9 mld. Kč na 974,6 mld. Kč. Naopak k nejvyššímu meziročnímu růstu příjmů o 10,23 % došlo mezi roky 2017 a 2018, a to z 1 273,6 mld. Kč na 1 403,9 mld. Kč. K nejvyššímu meziročnímu poklesu výdajů došlo mezi roky 2015 a 2016 o 5,97 %, a to z 1 297,3 mld. Kč na 1 219,8 mld. Kč. Nejvyšší meziroční růst výdajů o 18,77 % nastal mezi roky 2019 a 2020, a to z 1 551,7 mld. Kč na 1 842,9 mld. Kč.

Každý veřejný rozpočet, tedy i státní rozpočet, může skončit jako přebytkový, vyrovnaný nebo deficitní. Státní rozpočet v letech 2007 až 2021 skončil téměř ve všech letech deficitem, kromě roku 2016 a 2018, kdy došlo k přebytku. Roky 2007 a 2008 lze označit za roky, kdy docházelo k nižšímu deficitu státního rozpočtu, v letech 2009 až 2012 došlo k nárůstu deficitů státního rozpočtu. Od roku 2012 do roku 2015 se dařilo vládě hospodařit s klesajícím schodkem státního rozpočtu. Salda státního rozpočtu vykazovala přebytek v roce 2016 ve výši 61,77 mld. Kč a v roce 2018 ve výši 2,94 mld. Kč. K dosud nezaznamenanému prudkému nárůstu deficitu státního rozpočtu došlo v letech 2020 a 2021, a to na 367,40 mld. Kč a 419,7 mld. Kč.

Státní rozpočet připravuje Ministerstvo financí ČR, předloží ho Vládě ČR a následně je odeslán Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, která ho schvaluje. Státní rozpočet je odhadem příjmů a výdajů na zabezpečení chodu státu. Větší rozdíl mezi plánovaným

a skutečným saldem státního rozpočtu ČR vznikl v roce 2009, kdy Českou republiku zastihla ekonomická krize, a činil 139,62 mld. V letech 2010-2012 docházelo pouze k mírným rozdílům plánovaných a skutečných deficitů a tyto rozdíly začaly od roku 2013 do roku 2016 narůstat. Rozdíl mezi plánovaným a skutečným saldem v roce 2016 činil cca 132 mld. Kč. Na roky 2020 a 2021 byly v souvislosti s pandemií Covid-19 plánovány schodky státního rozpočtu do té doby v nepředstavitelných částkách, a to pro oba dva roky ve výši 500 mld. Kč. Ve skutečnosti státní rozpočet byl nižší v roce 2020 oproti plánovanému o 132,6 mld. Kč a v roce 2021 o 80,3 mld. Kč.

Státní dluh se skládá z nesplacených půjček, které si stát (vláda) musel vypůjčit na krytí deficitů svých rozpočtů a z nesplacených úroků z těchto půjček. Státní dluh lze členit na domácí a zahraniční. Na státním dluhu se převážně podílel domácí dluh. Podíl domácího dluhu na státním dluhu měl v letech 2007-2013 klesající tendenci, a to z 86,2 % na 76,5 %, a od roku 2014 do roku 2021 se zvyšoval, a to z 82,0 % na 93,0 %. Zahraniční dluh se na státním dluhu podílel v roce 2007 z 13,8 %. V následujících letech jeho podíl na státním dluhu stoupal až na jeho nejvyšší hodnotu 23,5 % v roce 2013. Od roku 2014 klesal až na jeho nejnižší hodnotu 7 % v roce 2021. Na domácím a zahraničním dluhu se nejvíce podílely střednědobé a dlouhodobé dluhopisy. V roce 2007 činil státní dluh ČR 892,3 mld. Kč a v roce 2021 činil 2 465,7 mld. Kč a za toto období se zvýšil o 1 573,4 mld. Kč. V důsledku ekonomické krize v roce 2009 se zvýšil státní dluh oproti roku 2008 o 178,4 mld. Kč, což znamenalo meziroční zvýšení o 5,79 p. b. K nejvyššímu meziročnímu růstu státního dluhu došlo v roce 2020, kdy oproti roku 2019 se zvýšil o 409,5 mld. Kč a znamenalo to meziroční zvýšení o 23,85 p. b.

Veřejný dluh je širší pojem, který v sobě kromě státního dluhu zahrnuje i dluh plynoucí z deficitů dalších veřejných rozpočtů (municipálních rozpočtů, systému veřejného zdravotního pojištění). Podstatnou část veřejného dluhu v České republice představuje státní dluh. Vývoj státního dluhu tak zpravidla koresponduje s vývojem veřejného dluhu. Podíl státního dluhu na veřejném dluhu od roku 2007 do roku 2011 rostl, a to z 84,6 % na 92,9 %. Od roku 2012 do roku 2015 je vidět u podílu státního dluhu na veřejném dluhu mírně klesající tendence a od roku 2015 došlo k jeho trvalému růstu. V roce 2015 se státní dluh podílel na veřejném dluhu z 91,1 %, v roce 2020 z 95,4 % a v roce 2021 z 96,2 %. Pokud se vezme v úvahu celé sledované období, státní dluh se rozhodující měrou podílel

na výši veřejného dluhu a docházelo k postupnému navyšování podílu státního dluhu na veřejném dluhu. V roce 2007 činil veřejný dluh ČR 1 054,6 mld. Kč a v roce 2021 činil 2 563,5 mld. Kč. Od roku 2007 do roku 2021 se zvýšil o 1 508,9 mld. Kč.

Poměrem veřejného dluhu na HDP se zpravidla měří míra veřejného zadlužení. Podíl veřejného dluhu na HDP od roku 2007 do roku 2013 stále stoupal, a to z hodnot 27,3 % na 44,4 %, od roku 2014 do roku 2019 vykazoval klesající tendenci, z hodnoty 41,9 % klesl na 30,0 %, a v roce 2020 prudce vzrostl na 37,7 %, tj. oproti roku 2019 se zvýšil o 7,7 p. b. Jeho nárůst byl i v roce 2021, a to na 41,8 %, tj. oproti roku 2020 se zvýšil o 4,1 p. b. Růst podílu veřejného dluhu na HDP v roce 2020 a 2021 byl způsoben poklesem výkonu ekonomiky v souvislosti s pandemií Covid-19.

Poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu se používá i pro sledování a porovnání ekonomické situace členských států EU, patří mezi maastrichtská kritéria a měl by mít hodnotu nižší než 60 %. Ve srovnání s ostatními členskými státy EU nevykazuje Česká republika u poměru vládního dluhu k HDP tak špatnou hodnotu, i když se to nedá považovat za dobrý výsledek. Česká republika se zařadila ke konci 3. čtvrtletí 2021 s hodnotou poměru veřejného dluhu k HDP 40,5 % na 6. místo, přičemž jeho průměrná hodnota v členských státech EU činí 74,7 %.

Zadlužení státu se zvyšuje a rostoucí zadlužení přináší velké problémy. Na prohlubující zadlužení ČR měla vliv světová ekonomická krize, která se v ČR začala projevovat koncem roku 2008. Událostí, která velmi rychle prohloubila zadlužení ČR, byla pandemie Covid-19, která zasáhla Českou republiku v roce 2020. Nejvyšší deficit státního rozpočtu v ČR byl v roce 2021, kdy dosahoval 419,7 mld. Kč. Státní dluh v roce 2021 skokově stoupl na 2 466 mld. Kč a je znepokojivé, jakým tempem státní dluh roste v posledních letech. Vzhledem k vypuklému konfliktu v únoru 2022 mezi Ukrajinou a Ruskem se dá předpokládat, že mimořádné výdaje vzniklé tímto konfliktem, zvýší plánovaný deficit státního rozpočtu na rok 2022, který bude mít za následek další zvýšení zadluženosti České republiky.

6 Závěr

Problematika zadlužení je složité téma, které se často dostává do popředí zájmu vlády a veřejnosti. Zadluženost České republiky měla v letech 2007 až 2021 růstový trend a v roce 2021 činil veřejný dluh 2 563,5 mld. Kč.

V České republice měl podíl státního dluhu na veřejném dluhu v letech 2007-2021 růstovou tendenci a v roce 2021 tvořil 96,2 %. Dá se tedy říci, že za neustálým růstem zadlužení České republiky stojí převážně se opakující deficity státního rozpočtu. Nevytváří se tak úspory v podobě přebytkových sald státního rozpočtu v období ekonomického růstu, které by se daly použít v době ekonomické krize nebo při nenadálých situacích. Pro odstranění deficitu státního rozpočtu se nabízí dvě možnosti, buď zvýšit příjmy prostřednictvím daní, nebo snížit výdaje. Svou roli zde hraje politické rozhodnutí, protože obě možnosti jsou pro určitou skupinu obyvatelstva nepopulární. Zvyšování daní je obvykle proti zájmům podnikatelů a snižování výdajů proti zájmům příjemců těchto výdajů.

Státní a veřejný dluh měly v letech 2007-2021 růstový trend. Vyšší růst státního a veřejného dluhu byl v letech 2008 a 2009 za ekonomické krize. K výraznému růstu státního a veřejného dluhu však došlo v letech 2020 a 2021 během pandemie Covid-19, která ovlivnila výkon české ekonomiky. Na státním dluhu ČR se podílel domácí a zahraniční dluh. Převažoval domácí dluh, u kterého došlo k růstu jeho podílu na státním dluhu. Deficit státního rozpočtu byl financován především prodejem cenných papírů. Dominantní postavení měly střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy, za nimi s vysokým odstupem byly státní pokladniční poukázky a spořicí státní dluhopisy.

Jedním z maastrichtských kritérií pro členské státy EU je výše podílu veřejného dluhu na HDP. Toto kritérium slouží k porovnání a hodnocení ekonomické situace jednotlivých států EU. V roce 2020 se ČR umístila v pomyslném žebříčku na 4. místě, ke konci 3. čtvrtletí 2021 už zaujímala 6. místo. V porovnání s ostatními státy EU je na tom Česká republika stále dobře.

Za negativní vlastnost opakujících se schodků státního rozpočtu je považováno finanční zatížení příští generace, na kterou případně splácet dluhy. Záleží však na tom, na co byly státem vypůjčené prostředky použity, kdo a kdy z toho bude mít prospěch, a záleží i na podmínkách, za nichž si stát peníze vypůjčil.

7 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje:

ČERNOHORSKÝ, Jan. *Finance: od teorie k realitě*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2020. ISBN 978-80-271-1809-0.

ČERVENKA, Miroslav. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-11-0.

Dvořák, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-01.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka. *Veřejné finance - Vybrané problémy*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-577-2.

JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN 978-80-271-9266-3.

KRČEK, Tereza. *Vládní dluh a dopad COVID-19*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, 2022. ISSN 2533-4158.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 6. aktualiz. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-841-3.

LIPOVSKÁ, Hana. *Moderní ekonomie. Jednoduše o všem, co byste měli vědět*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN 978-80-271-0120-7.

MAAYTOVÁ, Alena, OCHRANA, František, PAVEL, Jan a kolektiv. *Veřejné finance v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015. ISBN 978-80-247-5561-8.

MANDEL, Martin, TOMŠÍK, Vladimír. *Monetární ekonomie v období konvergence a krize*. 1. vydání. Praha: Management Presss, 2018. ISBN 978-80-7261-545-2.

ONDŘEJ, Jan a kolektiv. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele. Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-446-9.

PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.

ROJÍČEK, Marek, SPĚVÁČEK, Vojtěch, VEJMĚLEK, Jan, ZAMRAZILOVÁ, Eva, ŽDÁREK, Václav. *Makroekonomická analýza, teorie a praxe*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN 978-80-271-9474-2.

SAMUELSON, Paul A., NORDIHAUS, William D. *Ekonomie*. 18. vydání. Praha: NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-0590-3.

SOUKUP, Jindřich, POŠTA, Vít, NESET, Pavel, PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Albatros Media a.s., 2018. ISBN 80-7261-549-1.

URBAN, Jan. *Teorie národního hospodářství*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-724-9.

Elektronické zdroje:

CEDA service & consulting s.r.o., 2019. *Co je Intrastat?* [online]. [cit. 15. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.intrastat.cz/co-je-intrastat>.

Česká národní banka, 2022. *Prognóza ČNB - zima 2022* [online]. 3. 2. 2022 [cit. 20. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/prognoza/>.

Český statistický úřad, 2022. *Hlavní makroekonomické ukazatele* [online]. 1. 3. 2022 [cit. 5. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr.

Eurostat, 2021. *Hrubý dluh vládního sektoru - roční údaje* [online]. 22. 10. 2021 [cit. 15. 2. 2022]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TEINA225/default/table?lang=en&category=shorties.teieuro_na.teina_geng.

Eurostat, 2022. *Hrubý dluh vládního sektoru - čtvrtletní údaje* [online]. 21. 1. 2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina230/default/table?lang=en>.

FRAIT, Jan, KOMÁRKOVÁ, Zlataše, SZABO, Milan. *Rostoucí zadlužení státu, provázanost mezi vládním a finančním sektorem a rizika pro finanční stabilitu*. Česká národní banka [online]. 29. 7. 2021 [cit. 19. 1. 2021]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Rostouci-zadluzeni-statu-provazanost-mezi-vladnim-a-financnim-sektorem-a-rizika-pro-financni-stabilitu/.

Ministerstvo financí ČR, 2008. *Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu za rok 2007* [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-zaverecny-ucet_2007_C-Zprava-o-vysledcich-hospodareni-statniho-rozpocetu.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2009a. *Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu za rok 2008* [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-zaverecny-ucet_2008_C-Zprava-o-vysledcich-hospodareni-statniho-rozpocetu.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2009b. *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2008* [online]. 3. 1. 2009 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2008/mesicni-pokladni-plneni-2008-1783>.

Ministerstvo financí ČR, 2010a. *Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu za rok 2009* [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-zaverecny-ucet_2009_C-Zprava-o-vysledcich-hospodareni-statniho-rozpocetu.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2010b. *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2009* [online]. 8. 1. 2010 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2009/mesicni-pokladni-plneni-2009-1784>.

Ministerstvo financí ČR, 2011. *Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu za rok 2010* [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-zaverecny-ucet_2010_C-Zprava-o-vysledcich-hospodareni-statniho-rozpocetu.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2012. *Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu za rok 2011* [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-zaverecny-ucet_2011_C-Zprava-o-vysledcich-hospodareni-statniho-rozpocetu.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2017. *Státní rozpočet 2017 v kostce* [online]. [cit. 20. 1. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Informacni-letak_2017_Statni-rozpocet-v-kostce.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2020. *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2019* [online]. 3. 1. 2020 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2019/mesicni-pokladni-plneni-2019-34199>.

Ministerstvo financí ČR, 2021a. *Státní rozpočet 2021 v kostce* [online]. [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Informacni-letak_2021_Statni-rozpocet-v-kostce_v01.pdf.

Ministerstvo financí ČR, 2021b. *Struktura a vývoj státního dluhu* [online]. 28. 2. 2022 [cit. 3. 3. 2022]. Schodky státního rozpočtu jsou čerpány z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>.

Ministerstvo financí ČR, 2021c. *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2020* [online]. 5. 1. 2021 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2020/mesicni-pokladni-plneni-statniho-rozpocet-37413>.

Ministerstvo financí ČR, 2022a. *Přímo řízené organizace* [online]. [cit. 3. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/zakladni-informace/primo-rizene-organizace>.

Ministerstvo financí ČR, 2022b. *Finanční nástroje - státní pokladniční poukázky* [online]. 4. ledna 2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/financni-nastroje>.

Ministerstvo financí ČR, 2022c. *Česko má za sebou dva roky extrémního zadlužování, státní dluh stoupl o víc než polovinu* [online]. 6. 1. 2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2022/cesko-ma-za-sebou-dva-roky-extremniho-za-44212>.

Ministerstvo financí ČR, 2022d. *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2021* [online]. 6. 1. 2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2021/mesicni-pokladni-plneni-statniho-rozpocet-40776>.

Ministerstvo financí ČR, 2022e. *Pokladní plnění státního rozpočtu za rok 2021* [online]. 6. 1. 2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Prezentace_2022-01-06_Pokladni-plneni-statniho-rozpocetu-za-rok-2021_v02.pdf.

Národní ekonomická rada vlády, 2009. *Závěrečná zpráva* [online]. Září 2009 [cit. 5. 1. 2022]. Dostupná z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/zaverecna-zprava-NERV.pdf>

Úřad Národní rozpočtová rady, 2022. *Rozpočty pod drobnohledem - Dluhová brzda* [online]. [cit. 3. 2. 2022]. Dostupná z: <https://unrr.cz/rozpocety-pod-drobnohledem/>.

Vláda ČR, 2008. *Informace předsedy vlády o dopadech světové finanční krize na Českou republiku* [online]. 2. 12. 2008 [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/projev-premiera-mirka-topolanka--8222%3Binformace-predsedy-vlady-o-dopadech-svetove-financni-krize-na-ceskou-republiku-8220%3B-2--12--2008-46266/>.

ZAMRAZILOVÁ, Eva, 2021. *Výroční zpráva za rok 2020*. Úřad Národní rozpočtové rady [online]. 25. března 2021 [cit. 13. 12. 2021]. Dostupná z: https://unrr.cz/wp-content/uploads/2021/03/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-2020_%C3%9ANRR_A.pdf.

Oficiální dokumenty:

Česko. Vyhláška ministerstva financí č. 323/2002 Sb. ze dne 2. července 2002 o rozpočtové skladbě.

Česko. Zákon č. 218/2000 Sb. ze dne 27. června 2000 o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).

8 Přílohy

Příloha 1 Poměr veřejného dluhu k HDP u členských států EU v letech 2009-2020
(v procentech)

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Estonsko	7,2	6,7	6,2	9,8	10,2	10,6	10,1	10,0	9,1	8,2	8,6	19,0
Bulharsko	13,7	15,3	15,2	16,6	17,0	27,0	25,9	29,1	25,1	22,1	20,0	24,7
Lucembursko	15,3	19,1	18,5	20,9	22,4	21,9	21,1	19,6	21,8	20,8	22,3	24,8
Česká republika	33,4	37,1	39,7	44,2	44,4	41,9	39,7	36,6	34,2	32,1	30,0	37,7
Švédsko	40,7	38,1	37,2	37,5	40,3	45,0	43,7	42,3	40,7	38,9	34,9	39,7
Dánsko	40,2	42,6	46,1	44,9	44,0	44,3	39,8	37,2	35,9	34,0	33,6	42,1
Lotyšsko	36,7	47,7	45,1	42,4	40,4	41,6	37,1	40,4	39,0	37,1	36,7	43,2
Litva	28,0	36,2	37,1	39,7	38,7	40,5	42,5	39,7	39,1	33,7	35,9	46,6
Rumunsko	21,8	29,6	34,0	37,1	37,6	39,2	37,8	37,3	35,1	34,7	35,3	47,4
Malta	66,3	65,5	70,0	66,6	66,4	62,1	56,3	54,6	47,7	43,6	40,7	53,4
Nizozemsko	56,8	59,2	61,7	66,2	67,7	67,9	64,6	61,9	56,9	52,4	48,5	54,3
Polsko	49,8	53,5	54,7	54,4	56,5	51,1	51,3	54,2	50,6	48,8	45,6	57,4
Irsko	61,8	86,2	110,5	119,7	120,0	104,3	76,7	74,3	67,8	63,1	57,2	58,4
Slovensko	36,4	40,8	43,3	51,9	54,9	53,7	51,8	52,4	51,6	49,6	48,1	59,7
Německo	73,2	82,0	79,4	80,7	78,3	75,3	72,0	69,0	64,7	61,3	58,9	68,7
Finsko	41,5	46,9	48,3	53,6	56,2	59,8	63,6	63,2	61,2	59,8	59,5	69,5
Slovinsko	34,5	38,3	46,5	53,6	70,0	80,3	82,6	78,5	74,2	70,3	65,6	79,8
Maďarsko	78,0	80,0	80,3	78,1	77,2	76,5	75,7	74,8	72,1	69,1	65,5	80,1
Rakousko	79,9	82,7	82,4	81,9	81,3	84,0	84,9	82,8	78,5	74,0	70,6	83,2
Chorvatsko	48,4	57,3	63,7	69,4	80,3	83,9	83,3	79,8	76,7	73,3	71,1	87,3
Belgie	100,2	100,3	103,5	104,8	105,5	107,0	105,2	105,0	102,0	99,9	97,7	112,8
Francie	83,0	85,3	87,8	90,6	93,4	94,9	95,6	98,0	98,1	97,8	97,5	115,0
Kypr	54,3	56,4	65,9	80,3	104,0	109,1	107,2	103,1	92,9	98,4	91,1	115,3
Španělsko	53,3	60,5	69,9	86,3	95,8	100,7	99,3	99,2	98,6	97,5	95,5	120,0
Portugalsko	87,8	100,2	114,4	129,0	131,4	132,9	131,2	131,5	126,1	121,5	116,6	135,2
Itálie	116,6	119,2	119,7	126,5	132,5	135,4	135,3	134,8	134,2	134,4	134,3	155,6
Řecko	126,7	147,5	175,2	162,0	178,2	180,3	176,7	180,5	179,5	186,4	180,7	206,3

Zdroj: vlastní zpracování, Eurostat (2021)